

Som en elefant i en porslinsaffär – Like a bull in a china shop

En kontrastiv analys av svenska och engelska djuridiom

Terhi Jokinen
Tammerfors universitet
Institutionen för språk- och
översättningsvetenskap
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
Augusti 2007

Tampereen yliopisto
Pohjoismaiset kielet
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

JOKINEN, TERHI: Som en elefant i en porslinaffär – Like a bull in a china shop. En kontrastiv analys av svenska och engelska djuridiom

Pro gradu -tutkielma, 58 sivua + liitteet 8 sivua
Syksy 2007

Tutkimuksen tavoitteena on vertailla ruotsin- ja englanninkielisiä idiomaattisia sanontoja eli kieleen vakiintuneita ilmauksia, joissa esiintyy jokin eläin. Tällaisia ilmauksia ovat esimerkiksi *Ta tjuren vid hornet* tai *Take the bull by the horns*. Rakenteeltaan idiomaattiset sanonnat säilyvät usein muuttumattomina, mutta niiden sisältö saattaa ajan myötä saada useampiakin merkityksiä tai muuttua kokonaan. Vakiintuneita ilmauksia on eri kielissä hyvin monenlaisia, mutta tässä tutkimuksessa käsiteltävät idiomaattiset sanonnat jakaantuvat neljään eri ryhmään: sananlaskuihin, vertauksiin, substantiivilausekkeisiin ja interjektioihin eli huudahduksiin.

Ruotsinkielinen aineisto on kerätty idiomaattisista sanakirjoista *Målande uttryck*, *Pelle Holms bevingade ord*, *Svenska här och nu* sekä *Svensk ordbok*. Englanninkielinen aineisto on kerätty myös idiomaattisista sanakirjoista *Concise Dictionary of English Idioms* ja *English Idioms and How to Use Them*. Englanninkielisten sanontojen haussa on käytetty myös verkkolähdettä *The Idiom Connection*. Lisäapuna on toiminut kaksikielinen englanti-ruotsi ruotsi-englanti sanakirja.

Tutkimuksessani tarkastelen molempien kielten idiomaattisten sanontojen vastaavuutta/eroavuutta ilmauksissa esiintyvien eläimien suhteen. Lähtökohtanani on, että jonkin verran kielissä käytetään samoja sanontoja ja samoja eläimiä, mutta myös samoja sanontoja, joissa esiintyy eri eläin. Toisaalta molemmista kielistä löytyy sellaisiakin ilmauksia, joita ei havaita lainkaan toisessa kielessä tai sanontatapa on täysin toisenlainen. Tutkimuksen analyysiosassa tutkimusmateriaali onkin luokiteltu kolmeen osaan juuri tätä jakoa käyttäen. Olen myös analysoinut mahdollisia syitä vastaavuuksiin tai eroavuuksiin ja pohtinut, mitä mahdollisia kulttuuriin liittyviä syitä eri eläinten käyttöön sanonnoissa liittyy. Tutkimuksessani olen lisäksi vertaillut sanalaskujen, vertausten, substantiivilausekkeiden ja huudahdusten esiintymistä kielissä.

Tutkimuksen mukaan kielissä esiintyy selkeää samankaltaisuutta ja samojen eläinlajien käyttöä samankaltaisissa yhteyksissä, mutta sanakirjamateriaalini perusteella molemmilla kielillä vaikuttaisi kuitenkin olevan paljon sellaisia omia eläinsanontoja, joita toisesta kielestä ei löydy. Eri eläinlajien käyttö sanonnoissa paljastaa myös positiivisia tai negatiivisia asenteita ko. eläintä kohtaan; toiset ovat arvokkaampia kuin toiset. Toisaalta idiomaattiset sanonnat kuvaavat hyvin eläimen stereotyyppistä luonnetta, jolloin ilmauksia käytettäessä saadaan puheeseen elävyyttä ja toisinaan ehkä myös voimaa. Myös maiden kulttuurierot näkyvät hienoisina eroina eläinlajien esiintyvyydessä. Lisäksi kielten välillä on selviä eroja erityyppisten idiomaattisten ilmausten käytössä.

Avainsanat: idiomatiska uttryck, djuridiom, kontrastiv undersökning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE	2
1.2 MATERIAL.....	3
1.3 METOD.....	5
2 IDIOMATISKA UTTRYCK	7
2.1 IDIOMATISKA UTTRYCK HÄRSTAMMAR FRÅN VÅRA FÖRFÄDER	7
2.2 VAD BETYDER ETT IDIOM OCH VARFÖR ANVÄNDS DET?.....	9
2.3 DJURIDIOM.....	12
2.4 METAFOREN OCH ANDRA STILMEDEL I IDIOMEN	13
2.5 PROBLEM MED IDIOMATISKA UTTRYCK.....	15
2.6 IDIOMTYPERNA I UNDERSÖKNINGEN	17
2.6.1 Ordspråk.....	17
2.6.2 Liknelser.....	18
2.6.3 Nominalfraser och interjektioner.....	19
3 UTGÅNGSPUNKTER FÖR KONTRASTIV ANALYS	19
3.1 KONTRASTIV UNDERSÖKNING.....	19
3.2 TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR.....	22
3.3 SVENSKHET KONTRA ENGELSKHET	23
3.3.1 Svenskarna i sina idiom.....	25
3.3.2 Engelsmännen i sina idiom.....	26
4 ANALYS AV DJURIDIOMEN	27
4.1 IDIOM SOM MOTSVARAS I SVENSKAN OCH ENGELSKAN	28
4.1.1 Distributionen av olika idiomtyper inom exakt korresponderande idiom	32
4.2 IDIOM SOM MOTSVARAR VARANDRA MEN DÄR DET FINNS ETT ANNAT DJUR	33
4.2.1 Distributionen av olika idiomtyper inom ungefär korresponderande idiom.....	38
4.3 IDIOM SOM INTE HAR EN MOTSVARIGHET I DET ANDRA SPRÅKET	39
4.3.1 Fåglar (alla fågelarter inkluderade)	41
4.3.2 Katter.....	43
4.3.3 Hästar	45
4.3.4 Hundar.....	46
4.3.5 Fiskar.....	47
4.3.6 Svin	48
4.3.7 Vargar.....	49
4.3.7 Övriga.....	50
4.3.8 Distributionen av olika idiomtyper inom icke-korresponderande idiom.....	51
4.4 DISTRIBUTIONEN AV OLIKA IDIOMTYPER I UNDERSÖKNINGEN	52
5 AVSLUTNING.....	53
5.1 SAMMANFATTNING	53
5.2 DISKUSSION	56
KÄLLFÖRTECKNING.....	59
BILAGOR.....	63

1 INLEDNING

Jag har många gånger funderat på hur mycket vi människor använder djurnamn i vårt språk. Varför förekommer djur så väldigt ofta i vårt dagliga tal? Troligen märker vi inte ens det. Vi använder olika slags uttryck med djur helt automatiskt i vissa situationer, t.ex. om vi har gjort ett misslyckat köp och någon då kan konstatera att *man inte ska köpa grisen i säcken*. Då är användningen metaforisk. Speciellt fixerade eller idiomatiska uttryck hör till det automatiska språkbruket och är typiska för många språk och kulturer. Egentligen utgör alla idiom en egen helhet i språket eftersom de ofta inte är logiska utan måste läras till och med utantill. Maja Lindfors Viklund (1991: 3) definierar idiomerna på följande sätt:

”En ordgrupp som är så lexikaliserad att dess helhetsbetydelse inte kan beräknas utifrån kännedomen om vad vart och ett av dess ord betyder i andra sammanhang.”

Med lexikalisering menar hon att uttrycket är syntaktiskt fast eller fruset och inte kan varieras fritt. Denna definition preciserar dock inte idiomets komplexitet tillräckligt väl men jag återkommer till detta i kapitel 2.

Robert Lado (1957: 110–111) konstaterar att vissa semantiska grupper (t.ex. djur, färger, mat, kroppsdelar osv.) står ytterst nära det samhälle där begreppen för dem har utvecklats. Vi kan inte jämföra två kulturer om vi inte känner båda ganska väl. En kontrastiv undersökning av två språk är således en kontrastiv undersökning om två kulturer.

Själv är jag intresserad av kontrasterande undersökningar. Viktigt för mig har alltid varit grundliga kunskaper i modersmålet eftersom jag anser att goda kunskaper i det gör det lättare att tillägna sig främmande språk. Det är alltid inspirerande att finna skillnader mellan språken och jag tror att jag därför alltid har tyckt om främmande språk eftersom det är så lockande att få lära sig de lexikaliska likheterna eller skillnaderna mellan språken. Allt detta är intressant och underlättar i sin tur inlärandet av ett främmande språk. Att lära sig idiomatiska uttryck i främmande språk är en pikant detalj i språkanvändarens kunskaper, som pricken över ”i”, som ordspråket lyder.

Detta jämförande ämne om idiomatiska uttryck valde jag beroende på mitt tidigare arbete på samma område. Jag har nämligen utfört en likadan men lite mindre undersökning på

engelska och ämnet intresserade mig så pass mycket att jag ville utvidga det ända fram till en avhandling. Som lingvist är jag intresserad av frusna, lexikala fenomen och därför ligger speciellt ordspråk mig varmt om hjärtat. Och djuren ingår ofta i ordspråken vilket motiverar mitt val av just djuridiom.

På den här punkten vill jag också notera att mina källor delvis är tämligen gamla beroende på bristen på nutida, färskare undersökningar inom området. Jag har emellertid använt tre Internetkällor som förhoppningsvis ger nyare perspektiv åt undersökningen. För tillfället är idiom kanske inte det mest lockande undersökningsfältet, men jag försöker anlägga nya synpunkter och väcka intresset för de kanske lite gammalmodiga men väldigt roliga och humoristiska uttrycken.

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att studera svenska och engelska djuridiom utgående från fyra svenska ordböcker och tre engelska ordböcker samt en Internetkälla. I stället för mitt modersmål finska som det andra språket i undersökningen ville jag utvidga och fördjupa mina kunskaper i engelskans idiom. Dessutom ville jag lära mig ytterligare mer om både den svenska och engelska kulturen.

Utifrån djuridiom i ordböcker kontrasterar jag språken genom att jämföra djurnamnen i idiomerna, vilka djurnamn som används mest i språken, och jag diskuterar också varför det är så. I undersökningen presenterar jag också olika typer av djuridiom och visar hur typerna används i svenskan och engelskan. Vidare kommer jag att bilda en översikt över den svenska och engelska kulturen i den mån det är möjligt.

Det måste emellertid betonas redan från första början att en sådan här lingvistisk undersökning inte kan ge en *fullständig* bild av kulturerna. Som Åke Daun konstaterar hör idiomerna och särskilt ordspråken till folkloristiskt material och är ofta universella eller lån från andra språk. Problemet med tolkningar av idiomatiska uttryck är att man borde kunna placera ett visst uttryck i rätt tid vilket oftast är helt omöjligt. (Daun 1989: 18-21.) Dessutom kan tolkningarna alltid innehålla forskarens subjektiva erfarenheter. Det borde också framgå hur ofta eller sällan idiomerna faktiskt används i språket. För det helt perfekta resultatet skulle det krävas en kompetent tvåspråkig person, som kunde försäkra att

idiomen korresponderar i samma kontext. Nu kan jag inte vara hundra procentigt säker på det.

I min undersökning anser jag att begreppet idiom innehåller allt från uttryck och talesätt till grammatiska kategorier. Alla idiom i undersökningen förekommer i typer av ordspråk, liknelser, nominalfraser och interjektioner. Ordspråk och liknelser står semantiskt närmare varandra, medan nominalfraser och interjektioner är enskilda varianter av idiomatiskt språkbruk. Jag ville emellertid ta de sistnämnda med i undersökningen för jag märkte under insamlingsarbetet att sådana fenomen också förekommer i båda språken. Jag tänkte också att jag skulle få fram mera skillnader än med endast ordspråk och liknelser. Alla ovannämnda uttryck har jag placerat under rubriken *idiom* som ett övergripande begrepp för att göra behandlingen mer flytande.

Djuridiomen i materialet delar sig i tre kategorier: 1) idiom som korresponderar exakt, 2) idiom som korresponderar men där djuren är olika och 3) idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket. Först undersöker jag de tre kategorierna och visar vilka djur som är de mest frekventa i svenska och engelska. Jag visar också om djuren i idiomerna är desamma i båda språken. Som hypotes har jag att idiomerna i båda språken består av de mest kända och allmänna däggdjur som också förekommer i verkligheten i Sverige och Storbritannien.

Dessutom antar jag att idiomerna kan innehålla specifika attitydinriktade åsikter om olika djur som kanske kan berätta någonting om kulturen i fråga. Dessa åsikter jämför jag i undersökningen för att se om det finns likheter eller skillnader i attityderna till olika djur. Till sist undersöker jag eventuella kulturella skillnader vid sidan av skillnader och likheter mellan idiomerna. Djuridiom, liksom också många andra idiom, är speciellt intressanta och roliga eftersom de kanske kan avslöja någonting typiskt om båda kulturerna.

1.2 Material

Materialet har jag själv samlat ihop ur idiomatiska ordböcker. Som huvudsaklig svensk källa har jag använt en idiomatisk ordbok som heter *Målande uttryck* från 1989. Engelska idiom har jag sökt i *Concise Dictionary of English Idioms* från 1973. Dessutom har jag använt en tvåspråkig svensk-engelsk ordbok, *Prismas stora engelsk-svenska ordbok* från

1997 och som extra hjälp några andra idiomatiska ordböcker: *Pelle Holms bevingade ord* från 1989, *Svenska här och nu* från 1993 och *English Idioms and How to Use Them* från 1978. Ytterligare har jag använt en engelskspråkig källa på Internet (The Idiom Connection), eftersom de engelskspråkiga ordböckerna är tämligen gamla och jag också ville få med nyare perspektiv. De två första böckerna (*Målande uttryck* och *Concise Dictionary of English Idioms*) har jag gått igenom helt och hållet och jag har samlat alla möjliga djuridiom som ingår i dem. Andra ordböcker kontrollerades enligt djurnamnen och idiomet togs med i materialet om det ingick under uppslagsordet i ordboken.

Valet av de huvudsakliga ordböckerna berodde på att de ungefär är av samma storlek och inte så omfattande som stora ordböcker, vilket gjorde arbetet lite lättare. Att samla ihop idiom ur ordböcker är nämligen väldigt tidskrävande och svårt: man måste själv ha en tydlig uppfattning om begreppet idiom för att kunna urskilja vad som är ett idiom och vad som kanske inte är det. Och när det gäller språk och dess olika begrepp är detta aldrig någon lätt uppgift! Jag kan också konstatera att mina huvudkällor är tämligen gamla, men att jag inte lyckades finna nyare. Jag hittade inte heller idiomatiska och mindre ordböcker i svenska och engelska som kunde ha jämförts på samma sätt som jag nu har gjort. Detta måste tas hänsyn till i resultaten. Jag har emellertid också haft några nyare källor som förhoppningsvis ger en pålitlig grund för mina resultat. Lyckligtvis är idiom ganska frusna fenomen inom språk och härstammar ofta från urminnes tider vilket passar mig i denna undersökning. Man kan anta att idiomerna inte har förändrats så hemskt mycket under årens lopp. Naturligtvis måste man ändå hålla i minnet att det hela tiden också tränger in nya uttryck in i språket och förändrar både språket och idiomerna.

Under insamlingsarbetet bestämde jag mig för att välja idiom som innehåller alla slags djur ur följande kategorier: däggdjur, fåglar, fiskar samt insekter och reptiler. Först översatte jag från mitt modersmål finska sammanlagt 64 olika europeiska däggdjursnamn (med hjälp av Bjärvall & Ullström 1995) till svenska och engelska. Efter översättningen studerade jag idiomatiska ordböcker efter djurnamnen och slutligen var det endast 21 av de 64 däggdjuren som förekom i ordböckerna. Det kan således konstateras att endast en tredjedel (ca 33 %) av alla europeiska däggdjur förekommer i svenska och engelska ordspråk. Detta betyder att ett stort antal djurarter blev genast eliminerade från undersökningen: sådana idiom som refererar till exempel till minkar, igelkottar eller hamstrar finns inte i materialet. Undantagsvis uppträder dock två djur som finns utanför Europa, nämligen elefanten och

kamelen. De förekommer i idiomerna och med dem medräknade blir det sammanlagt 23 olika däggdjur i mitt material (se bilaga 1 för de utvalda djuren).

Jag har också tagit med fåglar, fiskar, insekter och reptiler i undersökningen. Jag märkte att de förekommer i idiomatiska uttryck också som enskilda arter, inte bara som "fågel" eller "fisk", eftersom de är av så många arter. Till exempel förekommer i materialet sådana uttryck som *En fågel har kvittrat i mitt öra* eller *En svala gör ingen sommar*. Det finns sammanlagt nio olika fågelarter, tre fiskarter och nio insekt- och kräldjursarter med i undersökningsmaterialet. Listan på alla djurarter i materialet samt frekvensen på dem finns i bilaga 1.

Materialet omfattar sammanlagt 279 idiomatiska uttryck om djur, varav 136 på svenska och 143 på engelska. På grund av den jämna mängden mellan språken verkar det också vara så att båda språken innehåller tämligen rikligt med djuridiom.

1.3 Metod

Min undersökning kontrasterar svenska och engelska djuridiom och alla exempel som jag presenterar i undersökningen har jag hämtat ur mitt eget material som är samlat ur idiomatiska ordböcker. Jag analyserar resultaten såväl kvalitativt som kvantitativt, med andra ord förklarar jag användningen av olika djurnamn i idiomerna. Jag presenterar också hur ofta olika typer av idiom, med andra ord ordspråk, liknelser, nominalfraser och interjektioner har. Utgående från idiomerna hämtade ur ordböckerna har jag kategoriserat dem enligt följande modell (enligt Chesterman 1998, se också Krohn 1994):

1. Idiom som motsvaras i svenskan och engelskan
2. Idiom som motsvarar varandra men med olika djur
3. Idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket

Idiom som motsvarar varandra i svenskan och engelskan (1) kategoriserar jag enligt den centrala lexikala delen, det vill säga själva djurnamnet. Djurnamnet måste vara detsamma i båda språken och betydelsen hos idiomerna måste överensstämma, men exakt syntaktisk korrespondens i strukturerna krävs inte för denna undersökning. Därför kan satsstrukturerna och idiomtyperna variera även om idiomerna står i samma kategori, t.ex.:

*Som **hund** och **katt***
Cat-and-dog life

*Bära sig åt som ett **svin***
*Make a **pig** of oneself*

Som exemplen ovan visar är strukturerna inte precis desamma även om idiomerna semantiskt motsvarar varandra.

Den andra kategorin (2), det vill säga idiom som överensstämmer, men med ett annat djur, innehåller också samma lexikala kriterium som den första kategorin (djurnamnet) som används för att definiera dem. Idiomerna i gruppen har semantiskt samma syftningar. Till skillnad mot den första gruppen är att här används olika djur i idiomerna. Satsstrukturerna och idiomtyperna beaktar jag inte heller i denna kategori. Exempel ur den andra kategorin:

*Vara högsta **hönset***
*Be **cock** of the roost*

*Våt som en dränkt **katt***
*Like a drowned **rat***

Den tredje kategorin (3), som också är den största av dessa tre, innehåller djuridiom som inte har en motsvarighet i det andra språket. Exempel:

*Inte två **tuppar** på en **sophög***
*As blind as a **bat***

Att ett idiom inte förekommer i det andra språket kan bero på ordböckerna och skribenterna till dem (han eller hon bestämmer ju vilka idiom som presenteras i ordboken) eller på den aktuella forskaren som inte har fått tag på motsvarigheterna. Det kan vara så att ett sådant idiom helt enkelt inte finns i språket. Eller så används det inte ett djurnamn i just det idiomet eller så finns det möjligen en annan typ av uttryck i stället. Sådana uttryck av annan typ är inte med i den här undersökningen. Mer omfattande analys av kategorierna presenterar jag i kapitel 4 nedan.

2 IDIOMATISKA UTTRYCK

2.1 Idiomatiska uttryck härstammar från våra förfäder

Idiom har alltid använts i olika språk genom tiderna och man kan ärligt konstatera att på något sätt är detta fenomen mycket fascinerande. Kuusi och Lauhakangas (1993) pekar på många påverkande faktorer som kan sägas vara orsaker till att idiomerna har varit och fortfarande är i bruk:

1. Det gudomliga ursprunget: folk tänkte att idiomerna är Guds råd som man måste lyda.
2. Idiomerna är arv från urminnes tider: de har kämpat mot tiden eftersom de är korta och fyndiga.
3. Idiomerna kan sägas vara fyllda av livserfarenhet som yngre människor kan ha nytta av. Idiomerna utkristalliserar folkets livsvisdom och de skildrar också folkets historia och samhälle.
4. Den verkningsfulla påverkan: använt på rätt sätt stöder idiomerna både tal och skrift och ger kraft åt dem.
5. I idiomerna måste det finnas någonting lockande klokt som man på riktigt måste tänka på. Inte heller blir det något idiom om det inte upprepas gång efter gång.
6. Terapi. Allmogevisdom. I några kulturer det enda sättet att lösa konflikter.
7. Folk kommer varandra närmare.

(Enligt Kuusi & Lauhakangas 1993: 9–10.)

Idiomerna härstammar faktiskt från urminnes tider. Ursprunget ligger i kilskrifter redan från 4500 f.Kr. Också i Egypten har man hittat hänvisningar till idiomatiska uttryck från 2500–300 f.Kr. Det finns också vittnesbörd om samma metaforer i idiomerna från det gamla Eurasien, Afrika, Stilla havet samt Europa. (Kuusi & Lauhakangas 1993: 11–12.) Enligt Fredrik Ström (1987: 7) är idiomerna delvis lämningar från tidiga germanska och keltiska sagor och hjältedikter samt kvarlevor av uråldriga lagar och sederegler från Rom. Delvis anser Ström idiomerna ha sitt ursprung i Orientens gamla, religiösa folkurkunder. Hur är det möjligt att samma idiom förekommer i olika delar av hela världen? Är det alltså fråga om en och samma kultur som bara är spridd över hela världen? Det är en intressant fråga.

Även om det finns skriftliga bevis för idiomens ursprung är det bra att framhålla att i människans historia är skriften dock en tämligen ny uppfinning. Skrift- och läskunskaper

hade bara få privilegierade, t.ex. präster. Det vanliga folket kunde inte skriva eller läsa, kunskapen gick från mun till mun, från fäder till söner. Antikens retoriker och kloster från medeltiden måste ha haft stor betydelse för att bevara idiomerna, för att inte tala om boktryckarkonsten på 1500-talet. Det är dock bra att hålla i minnet Ströms notering att det inte finns några enskilda författare till idiomerna. Idiomerna har ett muntligt upphov hos profeter, apostlar, köpmän, hantverkare, präster, krögare etc. (Ström 1987: 10.) Neil R. Norrick bekräftar detta genom att tillägga att talaren som använder idiom citerar den språkliga omgivningen, inte någon specifik skribent (Norrick 1985: 26).

Enligt Kuusi och Lauhakangas (1993: 13–14) var ändå Erasmus av Rotterdam (ca 1469–1536) den första personen i Europa som samlade ihop dramer från antiken, grekiska maximer samt aforismer ur Bibeln. Av dessa gjorde han ett fullständigt verk *Adagiorum Collectanea* vars första upplaga utkom på 1500-talet. Det var också på 1500-talet det utgavs böcker om idiom. Senare på 1600-talet samlade James Howell engelskspråkiga och C.L. Grubb svenskspråkiga idiom.

Först på 1800-talet uppstod internationella strävanden inom vetenskap, konst och politik för att skapa samhörighet mellan människor i Europa. På den tiden publicerade t.ex. Ida von Düringsfeld och Otto Von Reinsberg-Düringsfeld samt F.L. Celakowsky omfattande samlingar av idiom. Efter andra världskriget har det också utkommit åtskilliga flerspråkiga idiomsamlingar av bl.a. Nikolai Ikornov 1968, Joseph Aquilina 1972 och arbetsgruppen *Proverbia septentrionalia* 1985. (Kuusi & Lauhakangas 1993: 14–15.) Problemet med många flerspråkiga idiomsamlingar är emellertid att de ofta enbart anger i vilka länder eller bland vilket folk det specifika idiomerna förekommer och inte kontrasterar dem på något sätt. Detta utgör också en anledning till min undersökning om jämförbara idiomatiska uttryck.

Redan 1953 konstaterade Kuusi att symbolerna eller bilderna i idiomerna tenderar att förändras genom tiden. Det tillkommer nya uttryck och de gamla försvinner. De gamla uttrycken verkar vara seriösare och mer rådgivande medan nya idiom ofta har humoristiska eller ironiska drag. Det finns emellertid också idiomatiska uttryck som hänger med trots att språket hela tiden förändras sig. (Kuusi 1994: 114.)

2.2 Vad betyder ett idiom och varför används det?

Som jag redan nämnde i början av min avhandling (s. 3) är Lindfors Viklunds definition av ett idiom att helhetsbetydelsen inte alltid kan förstås. Idiomerna innebär så ofta bildliga meningar att även om man känner till alla de enskilda orden i dem kan de vara helt obegripliga. Detta är sant men problemet är att definitionen då kan användas för nästan vad som helst. Några forskare har till och med påstått att uttryck som *igår* eller *framförallt* borde räknas som idiom (Lindfors Viklund 1991: 7) men i denna undersökning utelämnas sådana uttryck.

Jennifer Seidl & W. McMordie, Katja Mäntylä och Pekka Hakamies har också undersökt idiomatiska uttryck och deras användning. Enligt Seidl & McMordie (1978: 4) är strukturen på ett idiom också ofta (men inte alltid) grammatiskt inkorrekt, bisarr eller ologisk, t.ex. *Det är ingen ko på isen* ('det är ingenting att sörja för', 'ingen fara') och detta utgör en orsak till att lära sig uttrycket utantill. Ytterligare tillägger Lindfors Viklund (1991: 3–4) att idiomerna kan sägas bestå av mer än två ord och orden tenderar att bara förekomma i ganska strikta miljöer, vilket ju betyder att ett visst idiom inte kan trängas in i varje tillfälle. Däremot är idiomerna emellertid väldigt nyttiga i språket och de kan användas på många olika sätt i olika kontexter.

Mäntylä (2004: 27) i sin tur konstaterar att idiomerna är frusna och ofta fixerade i formen, men ibland kan de variera och några idiom tolererar mer variation än andra. Tidigare undersökningar om idiom betraktade idiomerna som "döda" och idiomens ursprung är således mycket svårt att bestämma vilket gör tolkningen ännu svårare. Mäntylä tillägger dock att även idiom trots den frusna formen kan ändra sig samtidigt som språket gör det. (Mäntylä 2004: 28.) Vad som ändå anses intressant med idiom är att åtskilliga etniska grupper runt världen definierar idiom på samma sätt. Därför kunde de också kallas interkulturella. (Hakamies 2002: 225.)

Mäntylä kategoriserar idiomerna och delar dem i tre nivåer:

1. genomskinliga (*transparenta*) idiom
2. delvis genomskinliga (*semi-transparenta*) idiom
3. ogenomskinliga eller opaka (*opaque*) idiom

(Enligt Mäntylä 2004: 29.)

Med genomskinliga idiom (1) menas idiom vars verkliga betydelse tydligt står nära den bildliga eller figurativa betydelsen. Sådana idiom är ofta lättbegripliga och avsikten kan anas via kunskaper om orden i idiomet, t.ex. *Som en elefant i en porslinsaffär*. De delvis genomskinliga idiomens (2) verkliga betydelse kan ge tips om den bildliga betydelsen men sambandet är inte så tydligt som i genomskinliga idiom, t.ex. *Göra ngn en björntjänst*. Ogenomskinliga idiom (3) är ytterst svåra eller omöjliga att begripa utan kunskaper om deras etymologi. *Råttorna lämnar det sjunkande skeppet* kunde vara ett exempel på ett sådant idiom. Dessa ogenomskinliga idiom tolererar också mindre variation i formen än andra idiom, med andra ord är de ännu mer frusna än idiomerna i de andra nivåerna. (Mäntylä 2004: 29, 31, exemplen ur mitt material.) Mäntylä anser det viktigt att känna igen de olika nivåerna men betonar att det finns mycket överlappning och att gränserna mellan nivåerna inte alls är klara. Hon medger att problemet med nivåerna också är de individuella användarna av språket som gör bedömningen. (Mäntylä 2004: 28–29.)

Erkki Kari (1993: 8–9) anser att vi använder idiom för att kunna uttrycka en och samma händelse på många olika sätt. Han syftar på speciellt tabubelagda områden som vi människor inte vill uttala högt, t.ex. död, sex och religion. Dessutom presenterar han en rad andra orsaker till att använda idiom:

- man vill väcka uppmärksamhet
- man blir trött på de gamla uttrycken → man upptäcker nya uttryck
- man vill hävda sig
- man vill eftersträva skönhet
- man eftersträvar slående och korta uttryck, speciellt i talspråk och slang
- man vill följa med sin tid
- man vill framträda eller visa att man hör till gruppen

(Enligt Kari 1993: 9.)

Anna Birgitta Rooth (1968) har också presenterat varierande funktioner för idiomerna. Hon anser att idiomerna innefattar i sig en lärdom eller erfarenhet. Idiomerna kan vara skämtsamma konstateranden som refererar till allmogens lärdom, erfarenhet, uppfattning eller värdering. Dessa lärdomar och erfarenheter är också ett viktigt bevis på regler för det sociala samlivet och för individens uppträdande. Eftersom idiomerna ofta innehåller bildliga uttryck ger de åtskilliga och utkristalliserade upplysningar om vardagslivet och dessutom

naturiakttagelser. Speciellt ordspråken, ordstaven och liknelserna är ju oftast hämtade från bondens vardag och den välbekanta omgivningen. (Rooth 1968: 13–15.)

Rooth anser också att idiomerna är ett vittnesbörd om den kulturella och socio-ekonomiska bakgrunden. Ofta märks en syn på samhället, rättsväsendet eller sociala klasser i idiomerna vilket kan förklara kulturens allmänna förhållande till dem. (Rooth 1968: 11.) Ström (1987: 11) tillägger att i idiomerna frambringade de fattiga klasserna sin irritation över förtryck. Dåtidens arbetarklass saknade nämligen organ för sitt missnöje och sina krav; blott den muntliga formen kunde användas. Det finns knappast någon annan del av folkdiktningen som rymmer så mycket av värderingar som idiomerna (Rooth 1968: 15).

Enligt Rooth innehåller idiomerna också kända seder, konserverade folktrösföreställningar, barnuppföstran (och strängheten i den), uppfattning om olika åldrar och sociala grupper (man ska värdesätta de gamla) och uttryck för dålig affärsmoral. Ytterligare förekommer sociala motsättningar, inte bara småfolkets syn på herrarna utan också småfolkets tvivel mot varandra. (Rooth 1968: 16–18.)

Idiomerna kan också sägas höra till hemmets husgeråd, när föräldrar ger råd åt sina barn. Symbolspråket i sig går troligen över barnens förstånd under deras tidiga levnadsår, men trots det lär de sig veta vad de borde göra om idiomerna upprepas gång efter gång. (Rooth 1968: 15.) Norrick nämner också detta fenomen. Han anser att talaren kan visa att han eller hon har rätt att se sig i en högre position än en annan. Ofta gäller denna relation, en så kallad one-up position, mellan barn och föräldrar eller barn och lärare. (Norrick 1985: 29.)

Norrick fortsätter att förklara sina åsikter med att konstatera att man genom att använda idiom undviker att formulera ett eget uttryck vilket kan syfta till flytande interaktion och behagligt umgänge i samhället. I det sociala livet har idiomerna en intressant plats. En direkt befallning kan vara onödigt skarp eller personligt sårande. Med idiomets hjälp kan man säga samma sak utan att såra. (Norrick 1985: 27, se också Rooth 1968: 12.) Norrick ansluter sig till Karis åsikt och anser att samhörighet mellan gruppmedlemmarna är viktigt och man vill höra ihop med andra. Om talaren misslyckas med de idiomatiska uttrycken, blir han eller hon lätt missförstådd eller betraktas som underlig. (Norrick 1985: 25–26.)

Några idiom varnar också för brott och en del av dem påpekar det oförnuftiga med brottet eller det straff som väntar i livet eller efter döden. På något sätt är en viss etnocentricitet framsprungen i idiomerna: man måste lyda regler som gäller i samhället. (Rooth 1968: 18–20.) Med andra ord kan idiomerna betraktas som en del av vår egen kultur och folkliga pedagogik eftersom de innefattar värderingar som har levat ända fram i vår tid.

Emma Sköldberg (2002: 70) konstaterar att idiomerna idag ofta utnyttjas på ett lekfullt sätt för att intensifiera texten. Speciellt har hon märkt ett sådant drag i tidningstexter. Jag anser att detta kunde vara en förstärkningsmetod inte endast i andra typer av texter utan också i tal. Enligt min åsikt används idiomerna säkert mycket ofta humoristiskt, speciellt bland ungdomarna som ivrigt följer med sin tid med språket. Via ungdomarna kommer ju mycket av de nya uttrycken in i språket. Enligt Mäntylä hör idiomerna till informellt, talat och ibland formellt språk men inte till ett strikt formellt språk eftersom idiomerna så sällan är neutrala (Mäntylä 2004: 34–35).

2.3 Djuridiom

Personligen anser jag att djuridiom är väldigt humoristiska och roliga och därför har jag valt dem som mitt undersökningsmaterial. Olika djur brukar ha särskilda drag som är kännetecknande för djuret i fråga. Dessa specifika drag (t.ex. rävens listighet) skapar en bild av djurens karaktär hos människan som hon sedan ger i arv till sina barn. Det har jag lärt mig av mina föräldrar och det har jag lärt åt mitt eget barn. Detta anser jag som ett naturligt fenomen av släktskapen mellan människor. Redan som barn lär man sig att ormarna är farliga och elaka medan hundarna eller katterna är söta och vänliga djur. Och djuridiomen verkar beskriva djuren på samma sätt, positivt eller negativt.

Kuusi och Lauhakangas hävdar att djuren i djuridiomen är bilder av människans egenskaper och situationer. När vi använder djuridiom syftar vi på oss själva. Djuret kan representera det goda eller onda antingen hos eller utanför oss själva. Att exemplifiera genom djur är trovärdigt och övertygande när det gäller kraft eller svaghet, makt eller underkuvandet. (Kuusi & Lauhakangas 1993: 353.) Detta är sannerligen sant. På ett praktiskt sätt kan vi avstå från för direkta och kanske sårande uttryckssätt när vi använder djur i stället för t.ex. personpronomena.

I oerhört hög utsträckning används också djur för att gestalta, exemplifiera och karikera mänskliga psykiska egenskaper. Detta görs ofta i form av explicita uttryck som konventionaliserats i en viss kultur och som kan variera från språksamfund till språksamfund. I viss utsträckning har dock dessa uttryck sin grund i gemensamma kulturarv, t.ex. Aesops fabler, vilket innebär att en del av talesätten återfinns på de flesta språk inom den västerländska kultursfären. (Allwood 1983.)

Enligt Rooth (1968: 32) tillhör djuren människans äldsta diktning. Det är ingen överraskning. I början levde man ju på djur (eller på fångst) och det handlade om att överleva. Poetiskt kunde man säga att människa och djur alltid har gått hand i hand. I djuridiomen finns det djur av många sorter: tamdjur, fåglar, fiskar, insekter, vilda djur etc. Rooth är av den åsikten att det är tamdjuren som ligger närmast till hands för symboler för idiomerna. Därför används de rikligt i idiomatiska uttryck. De vilda djuren spelar inte längre någon väsentlig roll i ett agrart eller industriellt samhälle. (Rooth 1968: 31.) Trots detta finns det ansevärt många andra djur i idiomerna.

Varför finns det likadana respektive skilda djur i olika länder i samma idiom? Det är en intressant fråga som jag försöker finna svar på i denna undersökning. Kulturen måste vara ett svar. Idiomerna kan ha haft utländska förebilder men under årens lopp kan nybildningar smälta in i vår kultur. Förskjutningen av bilden till ett annat djur kan spridas i muntlig eller litterär tradition. (Rooth 1968: 27–29.)

2.4 Metaforen och andra stilmedel i idiomerna

Enligt min arbetsdefinition i denna undersökning är ett idiom ett flerledat uttryck, som ofta är metaforiskt. Uttryckets form är relativt frusen och dess innebörd kan inte alltid räknas ut genom kunskap om de ingående ordens betydelse. Min undersökning koncentrerar sig kring vissa typer av idiom som representerar ett specifikt område inom idiomerna. Typerna i idiomerna är ordspråk, liknelser, nominalfraser och interjektioner. Samtliga typer innehåller nästan alltid metaforiska drag. Därigenom kan metaforen anses vara ett stilmedel för idiomatiska uttryck. Det finns också andra medel och jag presenterar dem senare i detta avsnitt.

Norstedts svenska ordbok (1999) ger följande definition på metaforen:

Ett uttryck som används om något som liknar det som uttrycket egentligen står för.

I sin enkelhet och korthet är den här definitionen ganska klar även om det inte finns några tydligare drag inkluderade i den. Jan Svanlund (2001: 13) anser att metaforen innehåller dubbelhet som är ett av dess definierande drag. Denna dubbelhet betyder att metaforen består av två idéer: av bildled och sakled. Vi tar ett exempel: *Ha en räv bakom örat*. Med bildled menas här det som utsagan handlar om (*räv, bakom örat*) och med sakled beskrivs det som utsagan handlar om (någon betar sig listigt, är opålitlig). Med andra ord innebär metaforen den bildliga och den sakliga leden som inte alltid kan förstås.

I idiomatiska uttryck eller i poesi är det ibland mycket svårt att utreda vad som menas med alla metaforer. Enligt Karl-Åke Kärnell (1962: 28–29) har metaforen sin grund i känslolivet och det undermedvetna. Dessutom innehåller metaforen författarens identifiering av företeelser som är fördolda för andra, vilket i sig kan förklara att metaforer ibland är svårbegripliga. I idiomatiska uttryck är de kanske lite lättare att förstå men inte alltid där heller.

Svanlund (2001: 26) noterar att det också finns s.k. bleknade metaforer. Med dem menas döda eller förstenade metaforer, t.ex. *lampfot, stolsben*, som har funnits så länge i språket att de inte längre får lyssnaren att tänka på den ursprungliga betydelsen. I stället blir många av uttrycken lexikaliserade och får en egen, självständig betydelse som uppfattas som ett icke-metaforiskt uttryck.

Metaforen har många funktioner. Metaforen konkretiserar och åskådliggör men den kan också mystifiera (ofta inom poesi). Enligt Torsten Thurén påverkar metaforerna såväl vårt sätt att uppfatta verkligheten som våra värderingar. Metaforerna visar likheter mellan olika företeelser men de kan också förvända synen och skapa sammanhang där det inte finns några. Därför anser Thurén att metaforerna är kraftfulla verktyg i språket. (Thurén 1995: 29.) Enligt honom är våra ord flertydiga, vaga och laddade med värderingar. Därför är det de individuella erfarenheterna och förutsättningarna som medför varierande omdömen om olika metaforer. (Thurén 1995: 195.)

Typiskt för idiomerna är att de också har andra stilmedel som förstärker uttrycket i fråga. Rooth (1968) har upptäckt följande medel som gäller idiom: antites, slutrim, upprepning, parallellism, allitteration och symboler (eller bilder). Antitesen betyder användning av motsättningar som ung–gammal eller låg–hög. Slutrimmet innebär att ordändelserna är likadana och därför rimmar de som t.ex. i ordspråket *Hade katten vingar så tog han alla sparvar*. Uppreppningen är också ett sätt att förstärka frasen. Den används ofta i barnvisor vilket gör att de lätt stannar i minnet. Parallellism används mycket i språkliga idiom. Det betyder att (oftast) två olika föremål placeras sida vid sida för att understryka meningen. Detta t.ex. i liknelser *Som hund och katt* eller *Skilja fåren från getterna*. Med allitteration menas tryckstarka ord som står nära varandra och börjar på samma bokstav (Norstedts svenska ordbok 1999). Allitteration förekommer också i mitt eget material, t.ex.: *Vara högsta hönset, Gå i gåsmarch, Stekta sparvar flyger i munnen på en*. Enligt min åsikt låter det väldigt fint och poetiskt att använda allitteration. Symbolen eller bilden kan väl sägas förekomma i nästan alla idiom, åtminstone i min undersökning, eftersom den behandlar djuridiom och djuren kan symbolisera åtskilliga objekt. (Rooth 1968: 6-8, exemplen ur mitt material.)

2.5 Problem med idiomatiska uttryck

Idiomatiska uttryck är ibland problematiska. Som tidigare konstaterats (s. 12, 13) är idiomerna sällan neutrala. Det finns olika möjligheter att uppfatta idiomerna utifrån individens roll i en bestämd situation och det beror på de särskilda sociala och emotionella relationerna som ger en ram åt tolkningarna. Rooth anser att idiomerna måste tas hänsyn till från tre olika synvinklar:

1. Den som säger det (subjektet)
2. Den (eller dem) han säger det om eller till (objektet)
3. Den eller de som är närvarande och hör idiomerna (vittnena)

(Enligt Rooth 1968: 25)

Med andra ord är idiomerna alltid knutna till en viss situation, som kan inträffa bara mellan två personer. Ibland kan det finnas andra människor, ”vittnen” med, då idiomets påverkan kan bli enormt mycket större.

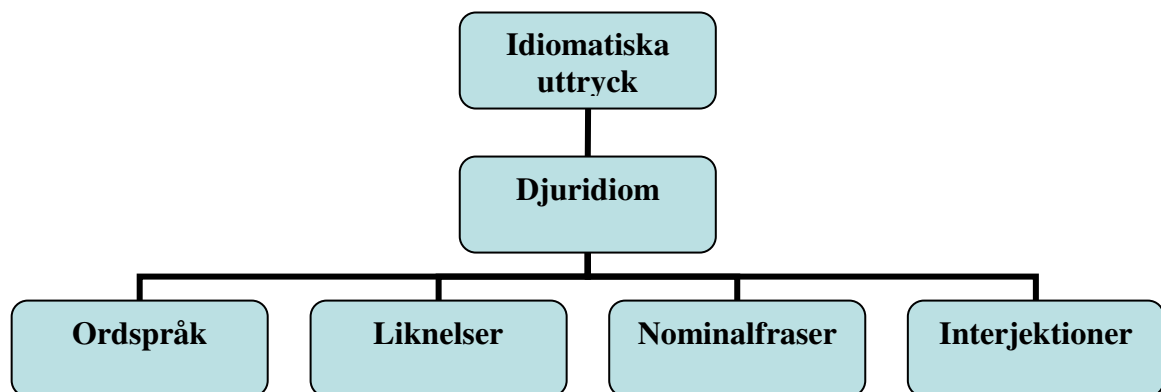
Man kan uttrycka idiomerna som välmenat råd då det blir ett vänligt tips för andra; med andra ord är det fråga om ett positivt råd. Man kan dock också uppfatta idiomerna som kritik då det kan förstås mycket negativt och personligt vilket kan vara oerhört förödmjukande. Idiomerna kan vidare uppfattas som ett skämtsamt inlägg då innehållet förstås humoristiskt och alla deltagare i situationen (som förstår idiomerna) kan ha roligt. (Rooth 1968: 25.) Man måste dock minnas att även om man kanske försöker säga idiomerna skämtsamt, lekfullt eller ironiskt, beror uppfattningen på individens läggning eller på den intressedominans som råkar vara förhärskande i en viss situation (Rooth 1968: 25). Egentligen kan den ena väl aldrig vara alldeles säker på hur den andra människan reagerar på ens tal eftersom språket är bara en sida av en kommunikationssituation. Människan själv och hennes tankar är den andra sidan och den gör situationen på många sätt komplicerad.

På den här punkten vill jag påpeka att beroende på de ovannämnda aspekterna kan forskaren inte heller utan vidare säga om ett idiom att det är föraktfullt eller nedsättande. Naturligtvis kan det ändå dras vissa slutsatser om idiomernas karaktär.

Idiomerna är konstiga på det sättet att de ofta inte är konsekventa i sina lärdomar (Rooth 1968: 24). Detta påstående kan kanske ifrågasättas eftersom idiomerna enligt min egen åsikt ger ganska tydliga råd: *Man ska inte spanna vagnen framför hästarna* är ett gott exempel på en lärdom. Rooth menar kanske att det borde stå på följande sätt: *Man ska spanna vagnen bakom hästarna*. Är det ologiskheten (spanna vagnen framför hästarna) som gör att idiomerna inte betraktas som konsekventa? Eller menar kanske Rooth att det kan vara svårt att förstå vad som avses med t.ex. *Kasta pärlor för svin* eller *Skjuta mygg med kanon* om man tar det ord för ord. Det är ju ingen idé att skjuta små insekter med ett stort vapen. Möjligen kan hon mena både ologiskheten och den ordagranna betydelsen, men vi befinner oss igen i förklaringen av idiomerna: egendomliga, ologiska och frusna uttryck vars betydelse, inte bara den skriftliga utan också den metaforiska innebörden oftast måste kunnas utantill. *Man ska spanna vagnen bakom hästarna* har aldrig blivit ett i årtal levande idiom eftersom det inte finns någonting egendomligt eller ologiskt i ett sådant uttryck.

2.6 Idiomtyperna i undersökningen

Typerna av djuridiom har jag delat i grupper i min undersökning. Indelningen baserar sig på en fyrdelad kategorisering som jag själv valde under insamlingsarbetet. Idiomen i min undersökning innebär följande typer: ordspråk, liknelser, nominalfraser samt interjektioner. Figur 1 tydliggör begreppshierarkin i undersökningen och alla typer presenteras närmare efter figuren.

FIGUR 1. Hierarkiska relationer i undersökningen.

2.6.1 Ordspråk

Ordspråk (ordstäv inkluderade) är en grupp som rymmer metaforiska drag och den är också den största gruppen i mitt material av idiomen. Med ordspråk menas korta folkliga, kärnfulla och stående uttryck som ofta anger någon levnadsvisdom (Norstedts svenska ordbok 1999), t.ex. *Man ska inte döma hunden efter håren*. Enligt Ström syftar ordspråken på människor och alla samhällsklasser. Stilistiskt kan de vara högtidliga, allvarliga, sedelärande, naturmålade eller filosofiska men också skämtsamma, tvetydiga och självironiska. Samtidigt kan ordspråken vimla av samhällskritik och satir över institutioner och förhållanden inom kyrka och stat. (Ström 1987: 9–11.) Ordspråken kan även sägas vara allmän egendom hos ett folk, eftersom en infödd talare oftast känner till dem och kan använda dem i språket utan problem. Redan detta påstående verkar visa att varje nation har sina egna konstiga sätt att uttrycka saker och ting som ofta inte kan översättas direkt till andra språk eller att sådana uttryck inte finns i andra språk.

Vad som dock är gemensamt för ordspråken när man jämför dem mellan olika språk är enligt Bo Svensén (1987) att de grammatiskt är nästan helt stelnade. Dessutom utgör de mestadels hela meningar, generaliserande påstående vilkas funktion är att förmedla vissa värderingar av allmänmänskligt slag. Ofta är ordspråken även tvetydiga, vilket betyder att de ordgranna formerna i sig är enkla att förstå, men den verkliga innebörden, t.ex. en uppmaning eller en varning, kommer fram först när man noga funderar över ordspråket. Semantiskt sett har ordspråken ofta överförd betydelse (Svensén 1987: 104). Detta är typiskt också för metaforer. Det är i sista hand människorna själva som bestämmer sig för betydelsen och hur ordspråken ska tolkas.

Ordspråken i min undersökning är oftast längre uttryck (t.ex. råd eller varningar) med mer än två eller tre ord. Ordspråken är satser som varken innehåller *som*-liknande ord eller utropstecken. De utgör 66 procent av mitt undersökningsmaterial.

2.6.2 Liknelser

Liknelsen är en jämförelse mellan två begrepp, varigenom det ena belyses med det andra, t.ex. *Klok som en hund*. Enligt Olaf Homén (1954: 210) identifierar liknelsen olika företeelser som begreppslikt sett kan ligga långt borta från varandra. Kärnell (1962: 28) i sin tur konstaterar att liknelsen grundar sig på en diskursiv och rationell process och på samtidiga upplevelser av två företeelser. Skillnaden mot ordspråket är jämförelsen som framhävs med de komparativa orden *som*, *såsom*, *liksom*, *lik*, *liknande* (med orden *like*, *than* och *as-as* i engelska) och att den är ett verkligt påstående. Med detta drag undviks risken för överdrift. (Homén 1954: 211.) Han anser emellertid att skillnaden mellan liknelsen och metaforen inte bara är formell utan också av psykologisk art (Homén 1954: 212). Med detta menar han troligen människans förmåga att uppfatta olika saker och ting (jfr Thurén 1995). Oavsett några skillnader är liknelserna egentligen bara en typ av metaforer, men i min egen undersökning ville jag presentera liknelserna som en egen grupp beroende på att undersökningsmaterialet innehåller många liknelser, speciellt i den svenska delen.

Här kallar jag för liknelser alla sådana uttryck som innehåller ordet *som* i svenskan, och *as-as*, *like* samt *than* i engelskan. Liknelserna utgör 23 procent av mitt undersökningsmaterial.

2.6.3 Nominalfraser och interjektioner

Ordspråk och liknelser utgör de största grupperna i mitt material. Jag har emellertid inkluderat några andra typer av idiom i undersökningen på grund av deras förekomst i ordböckerna. Sådana så kallade "extra" idiom i undersökningen är nominalfraser (presenterade som Nf i figurerna) och interjektioner. Nominalfraserna är uppbyggda kring ett substantiv och de är korta uttryck. Här har nominalfraserna ibland ett adjektivattribut som en bestämning. Alla nominalfraser innebär naturligtvis något djur. Jag påpekar att det finns nominalfraser i materialet som jag har räknat som ordspråk om det finns ett verb med i uttrycket. T.ex. uttrycket *Bära hundhuvudet* har räknats som ett ordspråk även om *hundhuvudet* annars kunde kallas en nominalfras. Nominalfraserna utgör 10 procent av mitt material.

Interjektioner är korta utropsord som också innehåller ett djur. Deras antal är inte så omfattande, sammanlagt endast 4 i hela undersökningen (1 %), men under insamlingsarbetet verkade de bra att ta med och jag har inte velat utesluta dem senare.

3 UTGÅNGSPUNKTER FÖR KONTRASTIV ANALYS

I de följande två avsnitten presenterar jag kontrastiv analys som en undersökningsmetod och jag går också i genom några tidigare undersökningar.

3.1 Kontrastiv undersökning

Kontrastiv lingvistik anses vanligen utgöra en gren av den tillämpade språkvetenskapen. Enligt Stig Eliasson syftar den ytterst till att genom systematisk jämförelse mellan två språk förutsäga förekommande typer av strukturell interferens från ett språk till ett annat och att beskriva de strukturella orsakerna till sådan interferens. Mestadels verkar kontrastiv analys att syssla med språkundervisning och grammatik men den kan också tillämpas att gälla andra grenar av lingvistik. Eliasson har närmast undersökt användningen av kontrastiv grammatik i språkundervisningen, men han har märkt att också detta har att göra med kognitiva och psykologiska faktorer, t.ex. attityder som påverkar personens uppfattning om språk. (Eliasson 1979: 3.)

Carl James (1980: 11) observerar detsamma som Eliasson och konstaterar att en kontrastiv analys egentligen är en hybrid av vetenskap och psykologi. Å ena sidan är kontrastiv analys intresserad av strukturella egenskaper i språket. Å andra sidan är det också viktigt att ta hänsyn till psykologiska egenskaper hos en person samt kulturella skillnader mellan språken. James fortsätter genom att fråga om två språk egentligen är jämförbara. Med detta syftar han på strukturalisterna som påstår att varje språk är unikt. (James 1980: 166.) Det är ju intressant att få veta om skillnader eller likheter mellan två eller flera språk.

Andrew Chesterman ger ett fräschare perspektiv än James genom att konkludera att kontrasterande analys inom lingvistikemellertid har förändrats från mestadels syntaktiska synpunkter till semantik och pragmatik och därigenom till mer omfattande förståelse för olika språk. (Chesterman 1998: 29.) Jag är av samma åsikt som Chesterman och anser en sådan undersökningssynpunkt också vara fruktbar när det gäller språkanvändning. Det är viktigt för språkanvändaren att få information om hur man ska använda språket i muntliga situationer. Då ligger också teorin närmare praktiken. Jag vill dock inte alls fördöma de syntaktiska kontrasterande undersökningarna; de är nog också viktiga. Ytterligare anser Chesterman att överhuvudtaget kan två språk kontrasteras om det förekommer tillräckligt med iakttagelser om likheter; alltså att man inte bara antar att likheterna finns. Det är iakttagelserna som står som utgångspunkter för kontrasterande undersökningar. (Chesterman 1998: 55, 59.)

Enligt James (1980: 63–83) innehåller den kontrasterande analysen två steg: deskription (description) och jämförelse (comparison). Deskriptionen beskriver något fenomen i språket, t.ex. ett idiom i svenskan. Den beskriver eller förklarar bruket av idiom. Den engelska versionen av idiomet beskrivs också och sedan kan man göra jämförelsen. Jämförelsen kan presenteras på olika nivåer: på grammatiska, fonologiska och lexikaliska nivåer. De semantiskt baserade (t.ex. lexikaliska komponenter, talakt osv.) kontrasterande undersökningarna bygger på översättningar (Chesterman 1998: 30). På grund av detta måste betydelse hos de undersökta föremålen vara desamma för att kunna jämföras.

Översättningarna utgör dock ett problem: det är alltid fråga om en person som översätter och allt beror på hans eller hennes egna utgångspunkter. Sådana utgångspunkter kan åtminstone vara personens språkliga kunskaper och kännedom om kulturen i fråga och varför inte också allmänbildning. Varje människa har sin egen världsbild och den påverkar

översättningen även om man försöker vara så neutral som möjligt. Detta måste man vara medveten om.

Ett annat problem med kontrasterande undersökningar är också en viss cirkulation som Chesterman nämner. Traditionellt har forskarna antagit att det finns motsvarigheter i språken. Hur kan dessa motsvarigheter då bli *resultat* av undersökningen om man vet det redan från början (det ursprungliga antagandet)? Han fortsätter emellertid att resultaten kan uppnås genom att *betydelsen* hos motsvarigheterna är desamma men *formen* kan antingen vara densamma eller inte (såsom i min undersökning), eller att formerna på motsvarigheterna är desamma men betydelsen kan bevisas som korresponderande eller icke-korresponderande. (Chesterman 1998: 52.)

I boken *Contrastive Lexical Semantics* (Weigand 1998: 121–122) ifrågasätter Henning Westheide i sin tur om kulturella skillnader ens påverkar motsvarigheterna. Han argumenterar för sitt påstående på grund av tre skäl. För det första anser han att det finns så kallade universala uppfattningar om folk, stereotyper, som påverkar motsvarigheterna. För det andra nämner han skillnaderna mellan olika syntaktiska regler. De kan leda till skilda sätt att uttrycka ett idiom. Det tredje skälet är regler för användningen. Idiomatiska uttryck är bundna till situationer, och var och en bör lära sig sammanhanget där de används för att inte bli missförstådd. Enligt Westheide utgör alla dessa orsaker skillnader mellan språken, inte kulturen. Jag ville dock tillägga att problemet med en lexikalisk jämförelse är att ett språk i ett samhälle alltid är en del av samhällets kultur. Varje språk reflekterar sina egna kulturellt viktiga drag som varierar från språk till språk.

Westheide fortsätter sin tämligen kritiska synpunkt genom att vidhålla att absoluta lingvistiska motsvarigheter endast är inbillningar. De grundar sig på en inkorrekt semantisk analys och motsvarigheter i huvudorden ('core meaning') betyder inte nödvändigtvis korrespondens i språklig användning (Weigand 1998: 231). Jag måste medge att Westheide troligen har rätt men jag vill dock notera för denna undersöknings skull att den baserar sig på ordböckernas synpunkt på idiomatiska uttryck som jag har försökt tolka så grundligt som möjligt. Det skulle behövas mer vittnesbörd om den verkliga språkanvändningen men för tillfället måste jag nöja mig med detta material.

3.2 Tidigare undersökningar

Jämförande språksamlingar har gjorts åtminstone från och med 1800-talet, t.ex. av Düringsfelds som Kuusi och Lauhakangas nämnde 1993. Ett mer blomstrande tidevarv inom detta forskningsområde var emellertid 1970–80-talet. Då publicerades flera kontrasterande undersökningar. (Fisiak 1990.) I dem diskuteras den teoretiska bakgrunden för jämförande undersökningar och metodologin som gäller inom denna bransch. De teoretiska bakgrunderna innehåller t.ex. motsvarighet och kongruens i kontrastiv lingvistik eller kontrastiv grammatik. (Se t.ex. Fisiak 1980 och 1990.) Det kan också konstateras här att de flesta av de internationella undersökningarna har gjorts i engelskt perspektiv och inte så väldigt mycket i svenskt. Ofta gäller de också någon grammatisk synpunkt hellre än semantiska jämföranden.

Karin Krohn (1994) har emellertid kontrasterat tyska och svenska fraser som innehåller uttryck för kroppsdelar. I sin undersökning fann hon att olika slags fraser eller idiom kan kategoriseras på ett visst sätt när det jämförs mellan två språk. Chesterman noterar senare detsamma i sin teori om den jämförande funktionella analysen:

”Simplistically, at the comparison stage we can then state that (a) certain items in the two languages are identical in some respects, (b) the items compared are different in some respects, or (c) an item in one language has no equivalent in the other language.” (Chesterman 1998: 52.)

Samma tredelade kategori har jag använt också i min undersökning eftersom jag anser Chestermans modell både begriplig och användbar. Krohn kritiserar dock sina resultat genom att betona att kategoriseringen inte blev någon ny världskänd modell och menar att hon bara sökte en syntes som kunde utnyttjas när man försöker beskriva centrala egenskaper hos idiom eller andra språkdrag (Krohn 1994: 114).

I Fisiaks bok *Further Insights into Contrastive Analysis* jämför Udo Fries tyska och engelska dödsannonser. Han utgick ifrån att annonserna innehåller särskilda drag som är typiska för dem och skiljer dem från andra texttyper. Han analyserade annonser på båda språken med hjälp av tidningar och märkte att i engelskan används mer metaforiska uttryck än i tyskan i stället för ordet *dö*. Egentligen fanns det bara få tyska annonser utan verbet *dö*. Detta tyder på att engelskan undviker direkta uttryck och i stället försöker använda förskönande fraser. (Fisiak 1990: 546–547.)

I samma bok ger Andrzej Pisarski med sin lexikala undersökning om engelska och polska rörelseverb förstärkning för engelskans ”kreativitet”. Han har noterat att i polskan och också i de andra slaviska språken finns det verb som samtidigt (i samma ord) uttrycker riktning. Han hävdar att speciellt de slaviska rörelseverben är väldigt rika och mångsidiga och att det är svårt att finna exakta motsvarigheter till dem. I engelskan behövs alltid preposition med rörelseverb, t.ex. *go around/out/up*, och det finns bara några korresponderande motsvarigheter (som *arrive, approach, leave*) till polskan. Jämfört med polskan finns det emellertid möjligheter i engelskan att uttrycka rörelsen som avslutad eller icke-avslutad även om den strukturellt rätta motsvarigheten saknas. Rörelsens riktning kan anges genom olika tempus. (Fisiak 1990: 435–438.)

Leech och Fallon (1992) har undersökt kulturella skillnader i Amerika och Storbritannien genom att använda korpusmaterial (The LOB och The Brown Corpora). De grundade sitt val av korpusar på att de var nästan korresponderande när det gällde skrivet material: textkategorierna var av samma storlek och de var samlade enligt samma princip. Materialet bestod dock av tämligen gamla skrifter (från 60-talet till nutid) vilket märktes i resultaten, och det gällde endast skrivna texter, muntligt använt material var alltså inte inkluderat i undersökningen. På grund av undersökningen har Leech & Fallon funnit skillnader i de två kulturerna (här förkortade): amerikanerna föredrog militarism, teknologi och nya idéer, aktivitet och företag framför engelskmännens talkultur, familj och känsloliv. Även om resultaten verkade vara på något sätt karikatyriska också enligt forskarna betonade de emellertid att själva metoden (jämförande korpusmaterial från båda kulturerna) är en nyttig källa för lingvistiska undersökningar (Leech & Fallon 1992: 29–50.)

3.3 Svenskhet kontra engelskhet

Utifrån historisk synvinkel har Sverige och Storbritannien inte särskilt mycket gemensamt jämfört med t.ex. Sverige och Finland. Båda språken, svenska och engelska, härstammar emellertid ursprungligen från samma germanska språksläkt. Svenskan hör till den nordeuropeiska och engelskan till den västereuropeiska varieteten av germanska språk. Trots det har de rikligt med gemensamma drag, t.ex. i grammatik eller lexikon. (Nationalencyklopedin 1991.)

Under vikingatiden omkring 1000-talet seglade handelsmän i Europa. Germanernas närvaro fick fotfäste i Storbritannien när vikingarna erövrade och bosatte sig i norra och mellersta England. (Nationalencyklopedin 1991.) Åtminstone då stötte svenskar och engelsmän ihop. Då kvarstod säkert språkliga lämningar i båda språken. Även om språken nuförtiden inte så mycket liknar varandra på samma sätt som t.ex. svenska och tyska finns det fortfarande bevis på det historiska sambandet: i Storbritannien finns det åtskilliga ortnamn med efterlederna som *-by* och *-thorp* från gamla tider (Nationalencyklopedin 1991).

Till engelsmännen anknyter också ett annat viktigt historiskt faktum och det är att Storbritannien är det första landet i världen som blev industrialiserat i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet. Före hade Storbritannien varit ett ruralt land, men genom industrialiseringen blev öarna ett omfattande imperium med kolonier runt om i världen. (Storry & Childs 2000: 10, Elton 1992: 180.) Även om industrialiseringen har spelat en avgörande roll i Storbritanniens historia anses engelsmännen än idag beundra det gamla feodalsystemet, varpå det finns bevis t.ex. på pubarna: namn på ölmärken som *Black Sheep* eller *Shepherds Neame* härstammar från landet. Människorna i Storbritannien vill gärna kombinera det världskända, urbana och hektiska livet i städerna med den lugna atmosfären på landet. Trots stadslivet längtar de efter ett idylliskt liv. (Storry & Childs 2000: 12.)

Sverige har industrialiserats senare än Storbritannien, i mitten och slutet av 1800-talet, då människorna började arbeta i fabriker. Levnadsstandarden var emellertid dålig, arbetet hårt och smutsigt och folk blev mer beroende av pengar. Detta ledde till svåra tillförhållanden vilket väckte människornas vilja att göra motstånd mot herrarna. Resultatet av motståndet visade sig vara nyttigt även om det tog nästan hundra år. (Weibull 1993: 84–86, 119.) Nuförtiden hör den svenska ekonomin och det svenska socialskyddet till de bästa i världen. Att beundra det gamla har satt sin prägel på den svenska mentaliteten. Och även om Sverige också har varit en stormakt en gång i tiden har riket inte haft så stor makt som Storbritannien.

Kulturen är i och för sig inte ett enskilt mått på samhället utan den genomtränger levnadssättet. Enligt Kristin Bührig och Jan ten Thije kan begreppet kultur ses som en varierande och mångfaldig process som består av visuella, auditiva, muntliga, skrivna och symboliska medel som vidarebefordrar ett meddelande. De anser också att det är bra att

hålla i minnet att kulturella relationer mellan olika länder alltid beror på historiska synpunkter, det vill säga hurdana relationer länderna i fråga har haft tidigare och än viktigare, hurdana maktrelationerna är mellan länderna. (Bühlig & ten Thije 2006: 316, 319.) Allt detta påverkar kulturen och därigenom också språket.

Den gemensamma språkliga bakgrunden utgör emellertid tillfredställande förutsättningar för en jämförande undersökning eftersom man kan anta att det finns någonting gemensamt för båda språken. Litterära texter och speciellt idiomatiska uttryck kan avslöja några drag om "folksjälen", men naturligtvis kan inte heller de förklara allt. Säkert erbjuder de emellertid en synvinkel på folkets mentalitet. Ofta är det ju fråga om folkets egen röst och bärande tankar, känslotråk eller livsperspektiv, inte forskarens generaliseringar. Man måste också komma ihåg att det folkloristiska materialet ofta är internationellt lånegods eller universaliteter och således kan idiomatiska uttryck vara allmänskliga och inte så pass kulturellt förbundna som vi tror. (Daun 1992: 34.)

I det följande tydliggör jag den svenska och engelska mentaliteten som kan tolkas utifrån några idiomatiska uttryck.

3.3.1 Svenskarna i sina idiom

Nuförtiden betraktas Sverige som en jämställd och neutral stat vars människor är vänliga och alltid konfliktundvikande. De vill alltid diskutera för att nå en kompromiss mellan deltagarna. Daun (1992) har undersökt den svenska mentaliteten utifrån ordspråk och då har han dragit följande slutsatser om svenskarna:

1. De är ödmjuka och anspråkslösa.

Svenskarna uppskattar inte skrytsamhet och de tackar frekvent. Den överdrivet uttryckta tacksamheten i Sverige kan även uppfattas som ett rituellt underordnande vilket inte alls gäller i alla länder. Svenskarna vill inte heller göra narr av andra människor. Tvärtom bör barn uppmuntras att tillägna sig tolerans och respekt för andra människor.

2. De vill ha demokrati och rättvisa.

Svenskarnas folkliga ideal är framför andra rätten. De vill inte bära falskt vittnesbörd mot sin nästa.

3. Jämställdhet och frihet betonas.

Jämlikhetsidealet är väl etablerat bland svenskarna, troligen på grund av den ekonomiska utjämningen som har pågått länge. Preferens för friheten är det värde som svenskarna uppskattar. Också den tidigare dominansen av fria självägande bönder gör friheten till en historiskt etablerad princip i Sverige.

4. Sanningen håller färgen.

Svenskarna hävdar sanningskravet – lögnen godkänns inte. Sanningen kan också sägas vara förankrad i det konkreta, materiella och jordnära som är typiskt för idiomatiska uttryck. Ofta finns det också med ett stänk av svårmod som förr refererade till bistra överlevnadsvillkor.

5. Svenskarna är konfliktundvikande.

Det verkar vara bortom konflikten svenskarna finner frihet och oberoende. Konflikten våldför sig ofta på sanningen genom enögdheten och tendensen att ställa allting på sin spets. Kompromissen återspeglar en ovilja mot konflikter men också en speciell önskan att uppnå rättvisa lösningar.

(Enligt Daun 1992: 35–41)

Dessa ovannämnda punkter, alltså ödmjukheten, rättvisan, jämställdheten med friheten, sanningen och konfliktundvikandet verkar beskriva svenskarna som bäst när det gäller idiomatiska uttryck. I kapitel 4 nedan (analysdelen) går jag igenom dessa synpunkter och kontrollerar hur mycket av detta stämmer i mitt material.

3.3.2 Engelsmännen i sina idiom

Storbritannien idag är fortfarande en mäktig stat när det gäller internationell politik. Monarkin i landet kan emellertid väcka känslor av ett stelt maktsystem med gammalmodiga vanor. Därför betraktas engelsmännen ofta som allvarliga och icke-humoristiska. Mike Storry och Peter Childs konstaterar att karakteristiskt för engelsmännen har varit att å ena sidan anses de vara reserverade och inåtvända men å andra sidan lite excentriska på grund av deras imperialism. De menar att makten gör engelsmännen till speciella människor, annorlunda. (Storry & Childs 2000: 13–15.)

Garreth Byrne konstaterar att redan Shakespeare och många andra stora författare som Wordsworth och Milton använde ordspråk i sina verk. Speciellt ordspråk i engelskan sägs emellertid härstamma från latinet och den klassiska grekiskan, med andra ord är ordspråk lånegods från andra språk. Det finns dock uttryck som beskriver det typiskt engelska. De innebär ofta motstridigheter som alla känner till och som gärna används i tal. (Byrne 2005: 285-289.) Användningen av motstridigheterna berättar kanske någonting om den engelska karaktären. Kunde motstridigheterna i idiomatiska uttryck då tyda på ivrig ironi eller viljan att nå en viss balans i allt?

Byrne fortsätter genom att konkludera att den västerländska civilisationen kräver socialt kapital som innebär tätt nätverk mellan familj och grannar, frivilligarbete, lokala skolor samt religiösa institutioner. Bara där kan födas traditioner samt identitet och förtroende. Enligt honom har traditionerna, identiteten och förtroendet alltid funnits i ordspråk och andra idiomatiska uttryck. (Byrne 2005: 291.)

4 ANALYS AV DJURIDIOMEN

I min undersökning analyserar jag alla djuridiom i mitt material enligt de tre kategorier som presenterades i kapitel 1. Analysen är kontrastiv vilket betyder att såväl svenska som engelska idiom samt idiomtyper (ordspråk, liknelser, nominalfraser, interjektioner) jämförs med varandra och behandlas sida vid sida genom hela analysen. Den är också kvalitativ eftersom jag diskuterar hurdana skillnader eller likheter det finns och vad detta kan berätta om kulturerna i fråga. Idiomens ursprung behandlas kort på de punkter då det är möjligt. Jag presenterar resultaten i tabeller och figurer nedan och således blir undersökningen också kvantitativ.

Av de tre kategorierna i undersökningen har de exakt motsvarande idiomerna visat sig utforma den näst största gruppen av idiomerna, ca 27 procent av det totala materialet på 279 idiomatiska uttryck. Kategorin nummer två, det vill säga de ungefär motsvarande idiomerna utgör den minsta gruppen med ca 14 procent av det totala materialet. Den tredje kategorin med icke-motsvarande idiom är den största gruppen inom djuridiomen, ca 60 procent.

Följande tabell 1 visar frekvensen på de tre kategorierna:

KATEGORI	%
1. Motsvarande idiom	27
2. Ungefär motsvarande idiom	14
3. Ingen motsvarighet i det andra språket	59
Totalt	100

Tabell 1. Frekvensen på de tre kategorierna i undersökningen.

Även om den tredje kategorin är den största av alla fortsätter jag med att presentera kategorierna i samma ordning som i tabell 1. På den här punkten vill jag påpeka att det i materialet också finns djuridiom som innehåller två olika djur. Alla kalkyleringar har emellertid gjorts enligt det första förekommande djuret i idiomet, vilket betyder att några djur på så sätt blir onoterade. Jag har dock behandlat kort de så kallade tvådjuriga idiomerna i kategorierna.

4.1 Idiom som motsvaras i svenskan och engelskan

Kategorin med idiom som motsvarar varandra exakt är den näststörsta gruppen av de tre och det innebär 74 idiom, med andra ord 37 idiomatiska par. Detta är ca 27 procent av det totala antalet på 279 idiom (alla procenttal har avrundats till närmaste jämna tal). Antalet representerar kanske en mindre andel än vad jag antog, men det måste också konstateras att de svenska och engelska kulturerna har en viss distans emellan, de ligger ganska långt borta från varandra.

Trots att Sverige och Storbritannien geografiskt sett ligger i olika delar av Europa delar några av de motsvarande idiomerna ibland drag som kan sägas härstamma från samma originalkälla. Dessa idiom kan kanske också kallas översättningar då de enligt Svenska Bibelsällskapet är direkt ur Bibeln:

Kasta pärlor för svin
Throw pearls to the swine

Skilja fåren från getterna
Separate the sheep from the goats

Karakteristiskt för bibliska uttryck är att åtminstone de svenska uttrycken i de allra flesta fall härstammar från den gamla reformationsöversättningen 1541 (reviderad 1703). Uttrycken stämplas ofta av ett ålderdomlig eller vilseledande särdrag, så att de inte har kunnat användas i de nya svenska bibelöversättningarna 1917 och 2000. De flesta av uttrycken är inte direkta citat utan antingen avkortade eller ett sammandrag av textstället. Innebörden är nödvändigtvis inte heller förenlig med den betydelse som uttrycket ursprungligen har i Bibeln. (Svenska Bibelsällskapet.) De svensk- och engelskspråkiga kulturerna ligger båda i områden som är religiöst knutna till samma kristendom och samma Bibel och detta ger en naturlig förklaring till likheterna i några idiom.

Även om strukturerna inte är viktiga i denna undersökning kan de inte bortses här. Idiomen i båda språken liknar varandra väldigt mycket också syntaktiskt (*för-to, från-from*) för att inte tala om vokabulären (*pärla-pearl, svin-swine, get-goat*). Men detta är ju ingen överraskning, om man tänker på språkens släktskap som germanska språk (se 3.3). Därför kan idiomen ha också gemensamma uttryck som inte endast härstammar från Bibeln.

Speciellt engelskans användning av ordet *swine* är intressant eftersom det nuförtiden används, utom i detta idiom, också föraktfullt om människor och som skällsord eller i tekniska sammanhang (enligt *English Dictionary for Advanced Learners 2001*). Ordet används alltså inte i normalt dagligt språkbruk men det är lämpar sig väl för det här frusna idiomet.

Ordet *svin* (eller egentligen ordet *gris*) är intressant också i ett av de svenska idiomerna i denna kategori: *Man ska inte köpa grisen i säcken*. Det är det enda idiomet i mitt material på detta ord. Det är ju fråga om svin men svenskarna verkar tycka att det är grisen som inte bör köpas. Skillnaden mellan svinet och grisen är att svinet är en typ av hovdjur med förlängt nosparti medan grisen är en typ av framavlat, tamt svin med kort tryne (Svensk ordbok 1999). Varför används det *gris* i ordspråket? Beror det på längden på näsan? Eller på det att grisen är lättare att få in i en säck än ett stort och tjockt svin?

Det finns också ”nyare” idiom i denna kategori och det är ganska omöjligt och svårt att finna deras ursprung. Troligen är några av dem översättningar från andra språk. De har en metaforisk funktion eller kan i några fall härstamma från våra förfäders gamla uppfattningar. Här är några exempel:

*Det är inte lätt att lära gamla **hundar** sitta
You can't teach old **dog** new tricks*

*Man ska inte spänna vagnen framför **hästarna**
Put the cart before the **horse***

*Äta som en **häst**
Eat like a **horse***

Våra förfäder var kloka män vilket kan ses av de fyra första exemplen. Hästvagnen skulle ju spännas *bakom* hästarna och att det var lättare att lära *valpar* sitta. Ironin som är inkluderad i idiomerna måste också noteras eftersom den skapar idiomens roliga och samtidigt oförlömliga stämning. Dessutom är det också fråga om den karga sanningen som var förankrad åtminstone i den svenska folksjälen (se Daun 1992), möjligen också i den engelska för engelsmännen trodde på det sociala kapitalet, det vill säga traditioner (se 3.3.2 ovan).

De två sista idiomerna är metaforiska liknelser. Jag anser att de grundar sig på den sanningen att hästarna är stora djur som vanligen äter ganska mycket och därför passar en metaforisk användning av hästen för dessa idiom. Dessa idiom används som negativa eller frågande uttryck i båda språken. Jag begrundar detta med attityden till matvanor. Nuförtiden anses det vara icke-godkänt eller åtminstone konstigt/oangenämt om man äter väldigt stora portioner av mat, speciellt vid officiella eller festliga tillfällen. Djuret häst anser jag inte vara motbjudande i Sverige och Storbritannien men det är mängden på maten som gäller i dessa idiom.

Det finns också andra fängslande drag i de motsvarande idiomerna: nämligen idiomparet *En ulv i fårakläder* - *A wolf in sheep's clothing*. I den svenskspråkiga versionen förekommer ordet *ulv*, vilket nuförtiden anses vara ålderdomligt och det används bara i litterära sammanhang (enligt Svensk ordbok 1999). Enligt Svenska Bibelsällskapet har idiomerna ursprungligen en biblisk bakgrund och det svenska idiomerna har tydligen en lämning från gammalt språk som emellertid fortfarande används och också förstås i det nya språket kanske just med hjälp av detta idiom. Det är ett bevis på att språket bibehåller också äldre uttryck.

Ett liknande fenomen förekommer också i ett annat svenskt idiom: *Man ska inte skåda given häst i munnen*. Enligt Svensk ordbok (1999) används verbet *skåda* sällan och det anses vara högtidligt, och ibland skämtsamt. Det kan också förekomma i överförda kontexter även om det betyder samma som *betrakta* och *titta*. Här får vi igen ett bevis på ett karakteristiskt drag inom idiomerna.

I denna kategori finns det några idiom där det finns två djurarter i samma idiom. Sammanlagt finns det fyra sådana idiomatiska par:

Som hund och katt – Cat-and-dog life
Skilja fåren från getterna – Separate the sheep from the goats
En ulv i fårakläder – A wolf in sheep's clothing
Sila mygg och svälja kameler – Strain a gnat and swallow a camel

Exemplen är få men det ser så ut att om det finns två djur i idiomerna, förekommer de i samma tur och ordning i båda språken. Som kan ses ovan finns det bara ett undantag där djuren förekommer i en annan ordning: *Som hund och katt – Cat-and-dog life*. Orsaken till detta är svårt, kanske omöjligt att förklara eftersom ordningen också kan ha fötts av en slump, men här är ett försök: den alfabetiska ordningen. I svenskan kommer bokstaven *h* före *k* medan i engelskan kommer *c* före *d*. Förklaringen kan också vara att det låter fonetiskt bättre och flytande att nämna djuren i den här ordningen. Jag diskuterar de ”tvådjuriga” idiomerna också i kommande avsnitt för att dra mera slutsatser om dem.

Materialet består huvudsakligen av europeiska däggdjur samt fåglar, fiskar och insekter. I denna kategori förekommer dock ett av de två afrikanska däggdjuren i materialet, nämligen den ovannämnda kamelen (det andra afrikanska djuret, elefanten, presenteras i följande kategori). Enligt Svenska Bibelsällskapet har detta ordspråk en biblisk bakgrund. I alla fall är djurparet en rolig kombination och bakom den litterära meningen finns det en tydlig idé om människans beteende, där mindre detaljer får mer uppmärksamhet än saker som är betydligt viktigare.

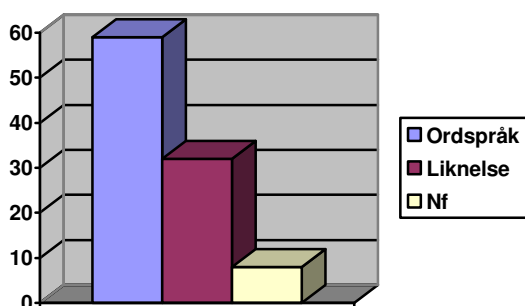
Märkbart att notera i denna kategori är att även om jag har kategoriserat idiomerna som motsvarande, behöver motsvarigheter i sig inte vara alldeles likadana. Som jag tidigare förklarade i punkt 1.3 (s. 6–7), kan strukturerna i idiomerna variera och detta betyder att ett ordspråk i svenskan kan vara en liknelse eller en nominalfras i engelskan eller tvärtom. I det följande diskuterar jag skillnader mellan dem.

4.1.1 Distributionen av olika idiomtyper inom exakt korresponderande idiom

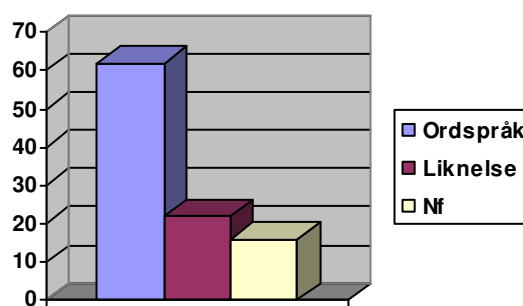
Jag har analyserat alla idiom också enligt ett fyrdelat system som baserar sig på en indelning där idiomerna kategoriseras i: ordspråk, liknelser, nominalfraser (Nf) och interjektioner (se också 2.6 s. 17). Detta har jag gjort för att beräkna fördelningen och för att hitta ytterligare skillnader mellan språken. Diskussion om denna distribution presenteras i det följande.

Över hälften av de svenska idiomerna i denna kategori är nästan alla ordspråk. Sammanlagt 22 av 37 uttryck betyder att 59 procent av alla exakt korresponderande idiom är ordspråk. Det finns 12 liknelser och det betyder 32 procent av motsvarande idiom. Tre nominalfraser (Nf) utgör 8 procent av materialet.

I den engelska delen finns det 23 ordspråk, alltså 62 procent av materialet. Åtta liknelser utgör 22 procent och sex nominalfraser 16 procent av korresponderande idiom. Följande figurer 2 och 3 tydliggör indelningen (notera att procentavtalen i figurerna visas enligt det högsta antalet):

FIGUR 2. Distribution av olika typer i svenska idiom

FIGUR 3. Distribution av olika typer i engelska idiom

Ordspråk är alltså den största typen av idiomerna i båda språken, vilket i sig inte är någon överraskning, eftersom det mesta av hela materialet består av sådana (66 procent, se närmare punkt 4.4). Mer intressant är skillnaden mellan liknelser och nominalfraser. I svenskan finns ganska många liknelser medan bara få idiomatiska uttryck är nominalfraser. I engelskan kan däremot observeras att liknelserna och nominalfraserna förekommer i nästan samma mängd. På grund av detta kan det påstås att engelskan utnyttjar nominalfraser mer än svenskan men innan jag drar fler slutsatser fortsätter jag först med andra kategorier.

Som en slutsats om exakt korresponderande idiomatiska uttryck kan jag konstatera att specifika kulturella skillnader är svåra att upptäcka i denna grupp eftersom idiomerna är desamma i språken. Jag anser skillnaderna intressanta och de berättar någonting om båda språken. Det vore också intressant att ta med ett språk till i jämförelsen, t.ex. finskan som geografiskt står nära svenskspråkigt område men som härstammar från en annan språkgrupp än svenska och engelska. Jag skulle göra det för att se vilka av språken skulle överensstämma och i vilken mån det skulle finnas skillnader i bruket av djur i idiomatiska uttryck.

Den fullständiga listan över de exakt motsvarande idiomerna i svenska och engelska framgår i bilaga 2.

4.2 Idiom som motsvarar varandra men där det finns ett annat djur

Kategorin med idiom som motsvarar men som har ett annat djur innehåller kanske de mest intressanta idiomerna eftersom den verkligen kan antyda kulturella skillnader. Den är den minsta gruppen; det finns bara 40 idiom (dvs. 20 svenska och 20 engelska idiom), vilket utgör endast 14 procent av det totala antalet idiom på 279. Å ena sidan berättar detta faktum emellertid att idiomatiska uttryck ofta kan vara exakt desamma i språken eller å andra sidan att varje språk har sina egna särpräglade uttryck som inte förekommer i andra språk. Dessa så kallade mellanvarianter med olikartade djur är få men blir då ännu intressantare.

Några stora generaliseringar kan inte dras ur detta material men säkert finns det vissa skillnader i bruket av djurnamn. Speciellt kan djurorden i följande idiom studeras:

- a) *Kattens lek med råttan*
Cat-and-mouse game

När katten är borta, dansar råttorna på bordet
When the cat's away the mice will play

Fattig som en kyrkråtta
As poor as a church mouse

Eller:

b) *Man skall inte väcka den **björn** som sover*
*Let sleeping **dogs** lie*

*Man skall inte sälja skinnet innan **björnen** är skjuten*
*Don't count your **chickens** before they are hatched*

*Stark som en **häst***
*Strong as an **ox***

I den förra gruppen av exempel (a) ser man att svenskarna brukar tänka på katten och råttan tillsammans som ett par, medan kombinationen i engelskan är katten och musen. Även utan katt används råttan hellre än musen i de svenska idiomerna. Det finns faktiskt bara ett exempel på mus i svenskan och det är en liknelse som inte förekommer i engelskan: *Tyst som en **mus***. Jag anser användningen av ordet *mus* lite konstig eftersom jag inte finner någon vettig orsak till skillnaden i användningen. Kanske låter ordet *råtta* kraftigare i svenska öron, eller är engelsmännen mer vana vid att se katten tillsammans med musen (såsom finnarna också gör!). Åtminstone en gång i tiden har råttorna varit problematiska i båda länderna eftersom de bl.a. har medfört sjukdomar. Enligt min åsikt väcker råttan oerhört mer negativa konnotationer än musen eftersom råttorna ofta kopplas med benämningar och egenskaper som smutsig, avfall, äcklig, farlig. Mössen är kanske inte så negativt laddade som råttorna. Detta drag har jag märkt speciellt i barnböcker där mössen alltid presenteras bland de vanligaste (och vänliga) djuren på landet. Det finns inte råttor i barnböckerna.

I den senare gruppen av exempel (b) kan man iaktta att i de fyra första idiomerna är det i svenskan fråga om djur som bor i skogen (björn) medan det i engelskan används djur som bor på en bondgård (hund, höna). Detta faktum kan visa skillnader på kulturell nivå. Jag har den uppfattningen att det fortfarande finns gott om skogar i Sverige medan det snarast är tvärtom i Storbritannien. Skogar är inte längre ett vanligt fenomen för vanliga människor där, man känner inte till skogens liv. I stället är djuren på bondgården vardag för dem.

En intressant skillnad märks i de två sista idiomerna i (b). Svenskarna anser att det är hästen som är mycket stark medan engelsmännen tycker att oxen är det. Denna skillnad grundar sig troligen på den allmänna praxisen i båda länderna. Traditionellt har svenskarna använt hästar som draghjälp på landet (t.ex. på åkrarna, i skogen) medan engelsmännen i samma situationer har använt oxar. Säkert är bägge starka djur och båda djuren presenterar kanske

typiska drag inom jordbrukstraditionen i länderna. Därför anser jag användningen av ett visst djurnamn ofta vara förankrad i vårt dagliga liv.

Idiomen i denna kategori kan också anses vara ett internationellt arv eftersom många av dem kan vara översättningar från andra språk. Idiomen kan också indikera vilka djur som är populära eller allmänna i de två kulturerna, t.ex.:

Dum som en ko
Dumb bunny

Katten också!
Oh, rats!

Svenskarna verkar tycka att korna är dumma medan engelsmännen ser kaninen som ett sådant djur. Bägge djuren kan vara det om man tänker på den allmänna uppfattningen om deras beteende. Valet av djuret har kanske skett av en slup, men tittar man närmare på de två första exemplen finns det ett visst slutrim i idiomen: u–u i svenskan och a–a i engelskan.

Ovan förekommer ordet *rätta* i engelskan i en interjektion vilket visar en kraftigare inställning hos engelsmännen än tidigare i ordspråken. Detta är förstås självklart och naturligt eftersom interjektioner oftast förekommer i situationer där det plötsligt händer någonting, ofta negativt eller sårande (t.ex. när man slår sig på tummen med hammaren). Då behövs starkare uttryck och troligen är det *rättan* som passar bäst i den situationen enligt engelsmännen. Interjektionen låter också väldigt fult om man säger det med betoning. Svenskarna å sin sida, som återigen konfliktundvikande människor, nöjer sig med den neutralare katten.

Ännu ett intressant fall från de nästan korresponderade idiomen:

Få en tupp i halsen
Have a frog in one's throat

Ordspråket används i sammanhanget där det uppstår en situation när man inte kan uttrycka sig och kanske blir generad för någonting. Svenskarna anser troligen att när man får en tupp i halsen harklar han eller hon sig på samma sätt som tuppen ibland gör. Detta skulle förklara den metaforiska användningen av ordet *tupp* i ordspråket. Det är alltså djurens verkliga röst som står som utgångspunkten. Jag anser att av liknande anledning verkar

engelsmännen använda grodan i sammanhanget. Grodorna kväker ju och det kanske låter som om de också harklar sig.

Skälen till att det uppträder olika djur i talesätten i Sverige och Storbritannien kan bero på åtskilliga faktorer. Av en slump kan det alltid födas nya uttryck. Tuppen är kanske ett närmare djur för svenskarna på grund av det tidigare näringslivet då lantbruket var den allmännaste näringsgrenen och tupparna var en vanlig del av livet: de väckte ju människorna på morgonen. Eller låter det bara så lustigt när tuppen harklar sig att det är en tillräcklig anledning till att tuppen har hamnat i ordspråket. Grodan i den engelskspråkiga versionen torde vara där av samma orsaker. Jag tror att grodorna har funnits länge i Storbritannien.

Rollerna mellan tuppen och hönan är fängslande i följande exempel:

*Vara högsta **hönset/Tuppen** är herre på sin sophög
Be **cock** of the roost*

Själv skulle jag anta att det är tuppen som bestämmer i ett hönshus och engelsmännen verkar anse på samma sätt. Tuppen beskrivs också många gånger som ett stolt djur som står upp med huvudet och detta kunde förklara användningen av ordet. Svenskarna å sin sida verkar anse att det kan vara både tuppen eller hönan som är den mest uppskattade fågeln i hönshuset. Detta kan bero på den kända jämställdheten och demokratin bland svenskarna: kvinnor är jämlika med män.

Ett särskilt drag är emellertid ordformen *hönset*, alltså inte hönan. Enligt Svensk ordbok (1999) betyder ordet en typ av hönsfågel (alltså både tupp och höna) som hålls som husdjur, men den kan också förekomma bildligt för att uttrycka vimsighet eller dumhet, speciellt om kvinnor. Jag vill emellertid tillägga att ordboken nämner ordspråket i fråga som ett enskilt uttryck utan samband med den ovannämnda vimsigheten.

Ännu ett exempel:

*Slå två **flugor** i en smäll
Kill two **birds** with one stone*

Av dessa idiom kunde man konstatera att svenskarna hellre dödar små insekter än fåglar. Att döda någon är aldrig roligt och det är mindre farligt för människosinnet att döda flugor.

Samtidigt är det också sant att det uppenbarligen är omöjligt att få tag på två flugor på en och samma gång, de är så snabba. Flugor förekommer i båda länderna men jag antar igen att på grund av jordbrukstraditionen i Sverige har flugorna behållit sin position i ordspråket. De är speciellt förbundna till bondgårdens liv genom att leva i svinhus, stall och andra platser där det finns rikligt med spillning. Flugorna kan också anses vara väldigt irriterande eftersom de oftast surrar och brummar kring öronen. Från den utgångspunkten är det inte överraskande att det är flugorna som förekommer i detta idiom.

Fåglarna är inte alls så irriterande som flugor och därför undrar jag varför engelsmännen vill döda dem. Engelsmännen är emellertid ivriga jägare vilket kunde förklara fågelns närvaro i det engelska ordspråket.

Jag tangerade den följande punkten egentligen redan ovan med flugan, nämligen att idiomerna också kan visa hur olika djur uppskattas i de båda kulturerna. Idiomerna kan även avslöja kulturellt bundna attityder till vissa djur:

*Som en **elefant** i en porslinsaffär* → Negativ attityd 'klumpig'
*Like a **bull** in a china shop*

*Stark som en **häst*** → Positiv attityd 'mycket stark'
*Strong as an **ox***

Man måste dock komma ihåg att ibland är det svårt att dra linjen mellan positiva och negativa uttryck eftersom attityderna i allmänhet är mycket personliga och beror på människans tankevärld. Attityderna kan också vara förbundna till varningar som förekommer i idiomerna. Troligen härstammar de från våra erfarna förfäder som märkte att det faktiskt var farligt t.ex. att väcka en björn som sov. Varningar finns också i andra kategorier.

Märkbart i de ovannämnda idiomerna är svenskans användning av ordet *elefant*. Elefanten är varken ett europeiskt djur eller ett tamdjur. Man kan fråga sig hur den kan stå i liknelsen? Orsaken kan vara den att elefanten inte är ett europeiskt djur eller ett tamdjur. Och porslin är inte heller en europeisk uppfinning. Undantaget gör ordspråket roligt och oförglömligt. Engelsmännen verkar tycka att det räcker med den vanligare tjuren även om kontrasten till porslinets ursprung kanske är större. Detta faktum kan göra liknelsen lustigare i engelsmännens ögon eftersom det är deras vanliga tjur i mitten av fint kinesiskt porslin.

I denna kategori finns det också idiomatiska uttryck som innehåller två djurarter. I materialet förekommer följande idiom:

- a) *När **katten** är borta dansar **råttorna** på bordet*
*When the **cat's** away the **mice** will play*
- Kattens** lek med **råttan** – **Cat-and-mouse** game*
- b) *Den **hönan** som sitter närmast **tuppen** är alltid fetast*
*Live like fighting **cocks***
- Varken **fågel** eller **fisk** - Neither **fish** nor **flesh***

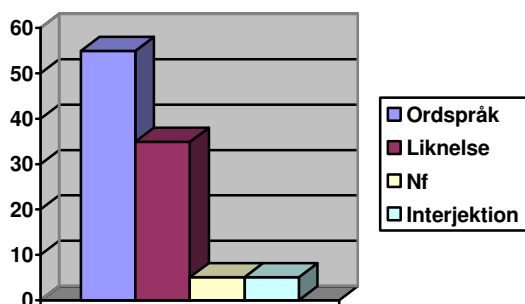
I punkt a) förekommer djuren i samma ordning även om kattens par är musen i engelskan. I båda språken antas katten eventuellt vara den dominerande ”personen” i ordspråken. Med andra ord är han huvudpersonen. Någotting händer bara om katten inte är på plats eller det är han som leker med mössen eller råttorna. I punkt b) kan man se att i den svenska versionen finns det två djur. I stället uttrycker engelskan detsamma med endast en djurart (*cock*) eller intressantare, använder ett helt annat ord (*flesh=kött*) även om det ena ordet (*fisk*) är detsamma. Båda huvudorden i ordspråken börjar emellertid med bokstaven *f* men ändå har engelsmännen valt någonting annat än ett djur som det andra huvudordet. *Flesh* låter likadant som *fish*, kanske de har blivit ett ordpar på grund av detta och på grund av allitterationen på *f*.

Det kan också observeras att ordningen på djurarterna inte heller stämmer i det sista exemplet.

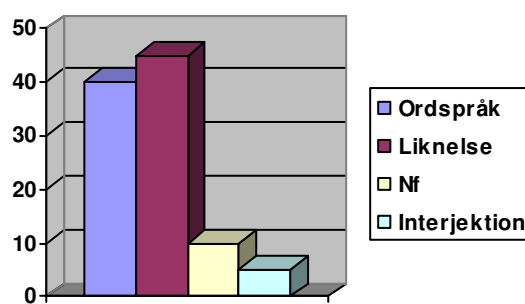
4.2.1 Distributionen av olika idiomtyper inom ungefär korresponderande idiom

Den svenska delen av denna kategori om korresponderande idiom med ett annat djur består av 11 ordspråk, vilket betyder 55 procent av det totala antalet idiom på 20. Det finns sju liknelser, vilket betyder 35 procent och 5 procent både nominalfraser och interjektioner.

I den engelska delen finns det åtta ordspråk, med andra ord 40 procent av ungefär motsvarande idiom. Antalet liknelser är nio vilket betyder 45 procent av idiomen. Nominalfrasernas andel (2) är 10 procent och interjektionernas ytterligare (1) är 5 procent. Följande figurer 4 och 5 illustrerar distributionen mellan båda språken (observera att procenttalet visas enligt det högsta talet):

FIGUR 4. Distribution av olika typer i svenska idiom

FIGUR 5. Distribution av olika typer i engelska idiom

Idiomtyperna enligt kategorin med korresponderande uttryck men med ett annat djur varierar på grund av språket. Svenskarna använder mestadels ordspråk medan engelsmännen lutar mera på liknelser även om det också finns en tydlig mängd av ordspråk. Det finns också en aning mer nominalfraser i engelskan än i svenskan vilket fortfarande kunde tyda på engelskans lätthet att använda nominalfraser.

Alla motsvarande idiom med ett annat djur finns i bilaga 3.

4.3 Idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket

Först och främst vill jag konstatera att även om denna kategori heter ”idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket” betyder det inte att motsvarigheten saknas helt och hållet. Det är mycket möjligt att det finns en motsvarighet, men jag har inte bara funnit en sådan i min undersökning. Därför kan några av mina förklaringar till de uttrycken som fattas kännas rigorösa. Jag vill dock påpeka att jag presenterar endast möjligheter till varför några uttryck saknar motsvarigheter.

Kategorin med idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket representerar den största gruppen av idiomerna: 79 svenska idiom och 86 engelska idiom (= 59 procent av det totala antalet på 279). För att få en bättre bild av distributionen av olika djur har jag delat idiomerna i sju semantiska grupper enligt djurnamnet. Ytterligare är grupperna presenterade enligt frekvensen, först de vanligaste djuren, sedan de nästvanligaste osv. I den sista gruppen, den åttonde, som jag kallar övriga, finns de enskilda och mer sällsynta djuren.

Jag har medvetet inkluderat också de två första undersökningskategorierna (motsvarande och ungefär motsvarande idiom) här för att eliminera risken att tolka distributionen fel. Jag

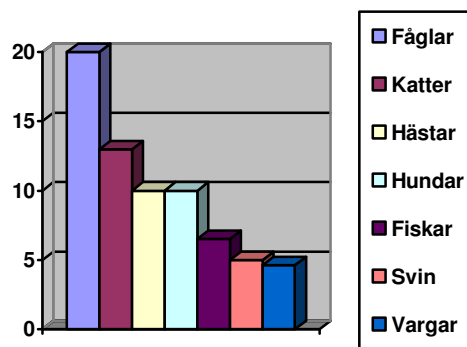
vill absolut nå en generellare översikt över idiomerna i båda språken, inte endast över de icke-motsvarande idiomerna. Därför behandlar jag alla kategorierna tillsammans här.

Det är lite överraskande att i undersökningsmaterialet representerar fåglarna den allmännaste gruppen inom djuridiomen. Personligen var jag tämligen säker på att det vore något känt tamdjur som skulle stå på första platsen. Inte väntade jag mig en mångfald av fåglar i denna undersökning. Jag måste emellertid konstatera och det bör observeras att alla möjliga fågelarter är inkluderade i gruppen och det betyder att också sådana fåglar som tuppar och hönor räknas med. De utgör nämligen en stor andel i fågelgruppen och utan dem skulle gruppen ha varit betydligt mindre. Till exempel i gruppen "hundar" finns det endast ordspråk med ordet *hund*.

Listan på djurarterna i undersökningen samt deras procentuella frekvens:

1. Fåglar (alla fågelarter inkluderade: 20 %)
2. Katter (13 %)
3. Hästar (10 %)
4. Hundar (10 %)
5. Fiskar (6,5 %)
6. Svin (5 %)
7. Vargar (4,6 %)
8. Övriga (30,9 %)

Figur 6 nedan tydliggör vidare distributionen av de sju djurarterna och därefter följer diskussion om grupperna i samma ordning.

FIGUR 6. Distribution av de allmännaste djurarterna i djuridiom.

4.3.1 Fåglar (alla fågelarter inkluderade)

Fåglar representerar den största gruppen av djur som förekommer i idiomatiska uttryck i materialet. Sammanlagt finns det 33 svenskspråkiga samt 23 engelskspråkiga fågelidiom, dvs. 56 idiom av det totala antalet på 279, vilket procentuellt utgör 20 procent. Om endast icke-motsvarande idiom räknas, så blir det 20 svenska och 11 engelska idiom av fåglar, med andra ord ett betydligt mindre antal om man jämför det med det totala antalet. Observeras bör att alla möjliga fågelarter, och det finns rikligt med dem, kalkyleras med även också tuppar och hönor från bondgården. Fåglarna förekommer i åtskilliga arter i naturen och det märks i idiomerna! Här är några exempel på fågelidiom från båda språken (korta svenska ”översättningar” inom parentes):

En fågel i handen är bättre än tio i skogen
Bära ugglor till Aten
En svala gör ingen sommar

Kill two birds with one stone (slå två flugor i en smäll)
Birds of a feather flock together (lika barn leker bäst)
It's like pouring water on a ducks' back (att hälla vatten på en gås)

Fåglar i idiomatiska uttryck verkar meddela åtskilliga attityder: positiva, neutrala, negativa eller även föraktfulla. Detta kan bero på att till fåglarna anknyts olikartade känslor: ibland kan man beundra dem (särskilt som barn vill man alltid flyga), de kan irritera med sina läten, de smutsar ned med sin avföring bänkar, statyer osv., för att inte tala om föroreningen av vattendrag. Man kan också vara rädd för dem. Känslorna som kopplas till fåglar kan alltså variera över hela skalan. Exempel på attitydsinnehållande fågelidiom är enligt min åsikt följande:

Fri som fågeln
Vis som en uggla
A little bird told me (en fågel har kvittrat i mitt öga)

→ Positiv attityd

The early bird catches the worm (morgonstund har guld i mun)
As the crow flies (fågelvägen)

→ Neutral attityd

Det smakar fågel
Elda för kråkorna
Cook someone's goose (förstöra ngn's chanser till framgång)

→ Negativ attityd

Denna indelning beror naturligtvis också på vem som uttalar idiomet och till vem.

Tuppar och hönor utgör alltså en del av fågelmaterialet och det finns ganska många idiom om dem. Därför vill jag diskutera dem närmare till skillnad från andra fåglar. Skillnaden mellan användningen av tuppen i de bägge språken är inte så stor då det förekommer sammanlagt fem svenska och sju engelska idiom. Djurnamnet används många gånger på samma sätt i båda språken och tuppen brukar ofta kombineras med stolthet eller med tuppens inte-så-kloka karaktär:

Stolt som en tupp
Tuppen är herre på sin sophög

Cock sure (absolut säkert)
That cock won't fight (ngt kommer inte att fungera)

Men det finns också ett undantag från den andra kategorin med ungefär motsvarande idiom, nämligen *Få en tupp i halsen*, vilket inte har att göra med tuppens stolthet. Enligt min åsikt beskriver idiomet kanske tuppen på det sättet att till och med den kan ibland harkla sig.

En större skillnad finns i bruket av hönan; det finns nämligen sex idiom i svenskan men endast två idiom i engelskan om hönan. Eventuellt förekommer det även andra engelska hönsidiom i den andra kategorin (eller ungefär motsvarande idiom), och egentligen är det fråga om en kyckling och inte en höna:

*Don't count your **chickens** before they are hatched*
(= *Man ska inte sälja skinnet innan **björnen** är skjuten*)

I svenskan är ordet *höna* relativt frekvent och det beror kanske på att hönan, liksom katten, har en viss typ av natur, någonting karakteristiskt som beskriver djuret väl. Ofta anses hönorna vara lite dumma, enkla och högt kacklande fåglar. Enligt min åsikt är följande goda exempel på en typisk höna:

*Gå omkring som en äggsjuk **höna***
*En blind **höna** hittar också ett korn*

Jag anser att hönorna lätt anknyts till kvinnor kanske på grund av att de är fåglar av honkön. Ibland kan några kvinnor (speciellt i grupper då de pratar och skrattar högt) beskrivas föraktfullt som en hönsflock, vilket kan associeras med en negativ attityd till hönsdjur.

Exemplet på *chicken* och *björn* ovan anger också kulturella skillnader. Engelskan använder husdjur medan svenskan använder skogsdjur i idiomet. Draget verkar vara typiskt för språken. Förklaringen kan ligga i naturförhållandena. Även om engelsmännen är ett naturälskande folk finns det inte så mycket skog i Storbritannien. I Sverige finns det skog och björnen är fortfarande ett allmänt skogsdjur som man faktiskt kan möta i skogen. (Mera exempel på tuppar och hönor finns att se i bilagorna 1–5.)

4.3.2 Katter

Katten är det näst produktiva djurnamnet som förekommer i idiomerna i mitt material. När alla tre kategorier räknas ihop, finns det 16 svenska och 20 engelska idiom där det ingår en katt. Detta betyder sammanlagt 36 kattidiom (katten som det första förekommande djurnamnet i idiomerna) av den totala mängden på 279 idiom. Procentuellt blir det dock endast 13 procent av helheten (se figur 6, s. 41), det vill säga inte en särskilt stor andel. Om man bara räknar idiom som inte har en motsvarighet i det andra språket, blir det 9 svenska

och 15 engelska kattidiom. Eventuellt måste man dock notera att de allmännaste djuren i idiomerna, fåglarna, förekommer i flera olika arter i djuridiomen medan katten förekommer som *en* djurart. Från den synvinkeln representerar katten en stor del i undersökningen.

Katterna är vanliga i båda kulturena så det är ganska naturligt att de också förekommer i idiomatiska uttryck. Oavsett kattens allmänna förekomst i länderna kan det kanske också påstås att den stereotypiska bilden av kattens karaktär låter djuret passa in i många uttryck. Katten är ofta listig, nyfiken, ihärdig och jagar fåglar osv., vilket kan förklara djurnamnets användning i idiomerna. Som Kuusi och Lauhakangas (1993: 353) har konstaterat kan djuret väldigt bra beskriva människokaraktären. Speciellt beskrivande är följande exempel från engelskan:

<i>Fight like Kilkenny cats</i>	(slåss hårt)
<i>Curiosity killed the cat</i>	(det lönar sig inte vara för nyfiken)
<i>Look like a cat that <u>swallowed</u> a canary</i>	(se mycket nöjd ut, som om man just hade haft framgång)

och några från svenskan:

*Full som en **katt***
*Hade **katten** vingar så tog han alla **sparvar***

Enligt min åsikt är de ovannämnda idiomatiska uttrycken ganska lyckade metaforiska skildringar och målade beskrivningar av katten och man kan lätt föreställa sig hur t.ex. en stridande katt ser ut. (Det finns mera exempel på katten i bilagorna 1–5.)

Om man tittar närmare på idiomerna, finns det alliteration i de engelska idiomerna. Alliteration betyder tryckstarka ord som står nära varandra och börjar på samma bokstav (Svensk ordbok 1999). I de engelska idiomerna används allitterationen som ett förstärkande drag: ***K**ilkenny-**c**ats, **c**uriosity-**k**illed-**c**at, **c**at-**c**anary. I mitt material verkar detta drag mestadels gälla engelska idiom men det finns också i några fall i svenska former:*

*Vara **h**ögsta **h**önset*
*Man ska inte döma **h**unden efter **h**åren*
*Surt, sa **r**även om **r**önnbär*

Vad som är ytterligare intressant är att katten också är det mest använda djurnamnet som förekommer tillsammans med andra djur i samma idiom, t.ex. med hunden, musen, hermelinen, olika fåglar osv. Sammanlagt finns det 20 idiom där det ingår två djur. 12 av dem innehåller katten som det andra djuret. Detta lämnar 8 idiom kvar, där det förekommer

två djurnamn utan katt, och de är *får-get/lamm/varg*, *tupp-hönaltjur*, *hare-hund*, *mygg-kamel*, *fågel-fisk*. Katten är kanske det djur som har de flesta olika slags fiender och därigenom kan kombineras med många djurarter.

Det finns också några nominalfraser om katter i engelskan som inte förekommer i svenskan. Troligen beror detta på att orden inte formuleras på samma sätt i språken. Sådana engelska uttryck är speciellt vanliga på websidan The Idiom Connection men ordböckerna ger också exempel på dem, t.ex. *cat nap*, (se bilaga 5 för betydelse). Sådana här uttryck verkar alltså inte bara vara ganska allmänna i engelskan, utan också en produktiv metod för att formulera nya uttryck. Distributionen mellan olika typer av idiom (ordspråk, liknelser, nominalfraser, interjektioner) presenteras i slutet av analysdelen, där man ser den verkliga indelningen mellan olika typer.

4.3.3 Hästar

Hästarna representerar också en stor djurgrupp i idiomerna: i det totala materialet ingår 10 svenska och 18 engelska idiom om hästar, dvs. 28 hästidiom, vilket betyder 10 procent av 279 idiomatiska uttryck (se figur 6, s. 41). Om bara den tredje kategorin, alltså icke-motsvarande idiom räknas med, innehåller den endast 2 svenska och 11 engelska idiom om hästar. Jag hade föreställt mig att hästarna skulle vara mer allmänna i de svenska idiomerna beroende på den rurala utvecklingen eller åtminstone på olika attityder till uppskattningen av hästarna. Engelsmännen verkar gilla hästar eftersom några av idiomerna har en tämligen positiv attityd:

Horse sense (förmåga att fatta beslut)

Jag finner att hästen också kan representera något slags "kärningen mot strömmen"-fenomen, vilket kunde tyda på hästens karaktär som ett lättskrämt djur, och när hästen är skrämmd kan hans sinnestämning förändras hur som helst och han kan göra vad som helst. Det är ju också typiskt för människor att ändra åsikt många gånger, i olika situationer, med olika människor. Detta illustreras i följande exempel:

Change horses in midstream (göra nya planer mitt i en viktig process)
A horse of another colour (ngt totalt olikt)

Men det finns också andra, en aning negativa eller varnande uttryck i båda språken som inte direkt hänvisar till hästen utan till ägaren som betar sig dumt:

*Man ska inte byta **häst** medan man går över floden
Den som ger **hästen** lösa tyglar blir kastad ur sadeln*

*Put the cart before the **horse*** (göra fel saker utan att märka vad som är fel)
*Flog a dead **horse*** (slösa tid på ngt onödigt)

Detta fenomen verkar gälla i båda kulturerna, vilket talar för att hästarna som tamdjur nog kan vara uppskattade, medan deras ägare ofta kan göra dumheter eller inte vet hur en häst ska behandlas. Man kan fråga sig varför detta förekommer just med hästar och inte t.ex. med svin eller katter. Det enda jag kan tänka mig är att det anknyts så pass varierande händelser till hästar. T.ex. köpet, behandlingen med sadeln, betslet, vagnar eller andra tillbehör, skötseln av hästen osv. kan betyda att ägaren måste vara väldigt skicklig för att kunna behandla hästen. (Fler exempel på hästar ges i bilagorna 1–5.)

4.3.4 Hundar

Det är knappast någon överraskning att hundarna representerar en annan vanlig grupp inom idiomerna i båda språken även om det inte finns så många motsvarande eller nästan motsvarande hundidiom (se bilagorna 2 och 3). Sammanlagt finns det i svenskan 15 och i engelskan 13 idiom om alla kategorierna räknas ihop, dvs. 28 hundidiom, och av det totala antalet på 279 blir det 10,0 procent (se figur 6, s. 41). Om endast den tredje kategorin (icke-motsvarande idiom) kalkyleras, blir det 11 svenska idiom och 10 engelska idiom om hundar. Exempel:

*Här ligger en **hund** begravnen
Gamla **hundar** jagar bäst*

*Every **dog** has his day* (varje människa kommer att ha sin chans)
*A **dog** in the manger* (en mycket egoistisk person)

För flera exempel, se speciellt bilagorna 4 och 5.

Att använda hundar i idiomatiska uttryck verkar ha sina rötter i det faktum att hundarna traditionellt har stått länge nära människan, som våra bästa vänner, som det sägs. Detta kan kanske förklara de mångsidiga uttrycken med hundar. Men även om hundarna ofta ses som

lojala, trogna, trygga eller till och med terapeutiska tamdjur i båda kulturerna, verkar några idiom i materialet visa någonting helt annat:

*Den som drar **hunden** ur brunnen får märke av hans tänder*
***Hunden** återvänder till sin spya*

*Throw to the **dogs*** (kasta bort)
Dog eat dog (ingen nåd)

Dessa exempel avslöjar att hundarna inte alltid uppskattas i språket oavsett dess antagna position som vår vän. Ibland kan hunden i idiomerna betyda antingen otur eller att den inte alls är uppskattad. Hunden är föraktad och hundlivet är trist och deprimerande:

*Frysa som en **hund***
*Bära **hundhuvud***

*Done up like **dog's** dinner* (snygg, om ngn som klätt sig på ett fint sätt)
*A **dog's** chance* (ha otur)

Men jag föreställer mig att det nuförtiden mestadels är herrelösa hundar som kan ha ett sådant tråkigt liv som idiomerna beskriver. Hundar som har någon människa som tar hand om dem har kanske åtminstone lite bättre förhållanden, men det finns naturligtvis undantag även där.

4.3.5 Fiskar

Den följande gruppen består av fiskidiom. Det finns 9 svenska och 9 engelska fiskidiom i materialet. Sammanlagt 18 idiom utgör 6,5 procent av 279 idiom (se figur 6, s. 41). Enligt den tredje kategorin (icke-motsvarande idiom) finns det fem idiom i svenskan och fyra idiom i engelskan om fisk. Huvudsakligen förekommer det endast ordet *fisk* i idiomerna men i materialet finns det fyra avvikelser, de två första från kategorin ett (exakt korresponderande idiom) och de två sista svenskspråkiga idiomerna som inte har motsvarigheter i engelskan:

*Pigg som en **mört** - As sound as a **roach***
*Hal som en **ål** - As slippery as an **eel***
*Skapt som en **nors***
*Slingra som en **ål***

Samtliga idiom är liknelser vilket tyder på att de ovannämnda fiskarterna kanske har särskilda karakteristiska drag som beskriver fisken i fråga. Dessutom är åtminstone formen

på ålen, slingrande lång och tunn, sådana kännetecken att den lätt kan kombineras med en sådan liknelse. Liknelsen i fråga om norsnen tyder troligen på dumhet eftersom norsnen anses som en dum fiskart. (Allwood 1983.)

Några av fiskidiomen innebär parallellism och alliteration som förstärkande stilmedel. Parallellism finns t.ex. i följande uttryck: *Neither fish nor flesh*, som också innefattar allitterationen f-f. Alliteration finns också i ett annat engelskt idiom: *Other fish to fry*. Se andra idiom om fisk i bilagorna 1–5.

4.3.6 Svin

Svinen utgör en grupp som har väckt intresse hos mig genom min undersökning. Igen trodde jag att svinen skulle vara vanliga i de svenska idiomerna beroende på den rurala utvecklingen och att de fortfarande är ekonomiskt produktiva djur i Sverige (såsom också i Storbritannien). Det förefaller nästan tvärtom; det finns nämligen bara 4 idiom i svenskan medan det finns 10 idiom i engelskan. 14 svinidiom utgör 5,0 procent av det totala antalet på 279. Tre av de svenska svinidiomen är exakt motsvarande med engelskans idiom och således kvarstår det endast ett idiom utan motsvarigheter i det andra språket. I engelskan finns det sju svinidiom som inte har motsvarigheter i svenskan. I engelskan förekommer även ett helt annat och kanske en aning främmande ord, *hog*, som betyder detsamma som 'svin'. Men det ordet förekommer bara i *The Idiom Connection* så kanske det representerar en slangaktigare användning.

Vad kan denna skillnad i distributionen bero på? Möjligen kan det ha att göra med attityder generellt. Kanske är det så att engelsktalande människor är mer vana vid att referera till svin i vardagligt tal utan att tänka på att svinen är "smutsiga" eller "inte uppskattade". Några engelska idiom i materialet argumenterar för detta påstående eftersom de har en tämligen positiv mening:

<i>Go whole hog</i>	(göra ngt grundligt)
<i>Piggyback</i>	(bära ngn på ryggen och skulderna)

Huvudsakligen verkar svinidiomen dock ha negativa eller föraktfulla konnotationer. Troligen kan det vara så att ordet *svin* innebär en negativ laddning i svenska öron och svinen associeras med sådana ord som 'illaluktande', 'obehagliga' eller 'fula', eftersom man genast kanske tänker på djuret som bor i en svinstia på en bondgård. Det är kanske

därför svinen inte används i idiomatiskt bruk i svenskan. Man bör kanske inte prata strunt om en så livsviktig köttprodukt, det kan kanske bringa otur enligt folktraditionen.

Helt enkelt kunde förklaringen även vara den att till svinen anknyts inte så varierande åtgärder som till exempel till hästar som kan användas i åtskilliga situationer och som draghjälp. Svinen har varit (och är fortfarande) vanliga husdjur på landet, men människan har kanske inte spenderat så mycket tid med dem jämfört med hästar eller hundar. Med andra ord står de kanske inte bonden så nära som något annat djur.

4.3.7 Vargar

Vargarna är de enda däggdjuren utanför tamdjursgruppen som representerar en större helhet i idiomerna: det finns 7 vargidiom i svenskan och 6 idiom i engelskan. De sammanlagda 13 idiomerna utgör 4,7 procent av det totala antalet på 279 (se figur 6, s. 41). Om idiomerna räknas endast enligt den tredje kategorin icke-motsvarande idiom, blir det fyra svenskspråkiga och tre engelskspråkiga idiom. Det visar sig alltså att det finns idiom i engelskan, såsom i svenskan som innehåller varg. Mitt ursprungliga antagande var dock att det inte skulle finnas så många uttryck om vargar i engelskan eftersom vargarna inte längre lever i Storbritannien. Vargarna förekommer bara i norra delen av Sverige så de är inte heller så vanliga i Sverige. (Björvall & Ullström 1995: 144.) Här finns några exempel på icke-motsvarande idiom:

*Tjuta med **vargarna***
*Det är **varg** i bilen*

*Keep the **wolf** from the door* (sörja för sin familj i svåra tider)
*Cry **wolf*** (ge falskt alarm)

Olika associationer förbundna med vargarna är t.ex. 'farlig', 'ful', 'blodtörstig dödare', 'bor i vildmark' osv., som alltid verkar vara negativt laddade. Detta kan bero på att vargarna anses som rovdjur som inte hör till vårt vanliga samhälle. Ibland förstör vargarna för bondgårdarna när de dödar får eller andra djur och därför kan de också bli mycket hatade, speciellt på landet där vargarna är närmare än i städerna. Och tidigare vågade man inte ens kalla vargen för varg: då kom den säkert på besök och gjorde illa (Virtanen & DuBois 2000: 217). Kanske har allt detta haft påverkan på utvecklingen av idiomatiska uttryck om vargar, de har verkligen haft (eller har fortfarande) ett dåligt rykte.

4.3.7 Övriga

Hittills har jag presenterat de djur som förekommer allmännast i idiomerna. I detta avsnitt behandlas djur som förekommer i idiomerna men som inte är så många. Utanför de största grupperna finns några tamdjur och andra europeiska vilda däggdjur utom vargen. Det finns 6 djurnamn i svenskan och 4 djurnamn i engelskan som inte alls förekommer i idiomerna i det andra språket. De sex djurnamnen i svenskan är *björn*, *ekorre*, *hermelin*, *myra*, *räv* och *säl*. De fyra djur som förekommer i engelskan men inte i svenskan är *bat* (*fladdermus*), *beaver* (*bäver*), *bunny* (*kanin*), och *snail* (*snigel*).

Vad som är intressant här när det gäller djur som inte förekommer i det andra språket är det faktum att ur traditionell synpunkt verkar svenskarna ha mer idiom om skandinaviska djur som *björn*, *hermelin* och *räv*, medan engelsmännen föredrar traditionellt europeiska djur som *fladdermus*, *bäver* och *kanin* framför de skandinaviska. Troligen känner engelsmännen inte ens till hur en hermelin ser ut (men vet inte om svenskarna gör det heller!). Bristen på skandinaviska djur i de engelska idiomerna är lite konstig eftersom det helt enkelt inte kan bero på geografisk spridning heller, för det finns ju rävar och ekorrar i Storbritannien och kaniner, sniglar och fladdermöss i Sverige.

Därtill finns det namn på djur som åtskilliga gånger förekommer såväl i svenskan som i engelskan men där idiomerna inte är detsamma. Dessa benämningar är *får*, *get*, *gås*, *hare*, *ko*, *tupp* och *åsna* i bådadera språken. De ovannämnda djuren är alla husdjur (frånsett hare som inte är ett husdjur) och några av dem ser också lexikaliskt ungefär likadana ut både i svenskan och engelskan, vilket igen tyder på det gamla sambandet mellan dessa språk. Det verkar också vara ett faktum att vanliga europeiska tamdjur verkligen utgör en stor andel i olika idiomatiska uttryck som innehåller ett djurnamn. Även om idiomerna inte alltid överensstämmer finns det många uttryck med samma djur i båda språken. Ytterligare är just dessa tamdjur mycket vanliga i båda kulturerna, vilket naturligt också kan förklara användningen.

Även i denna kategori finns det idiom som innehåller två djur. Exempel:

En katt bland hermelinerna
Hade katten vingar så tog han alla sparvar

As well be hanged for
a sheep as a lamb

(om du har små problem kan du samtidigt ta allt och få större problem)

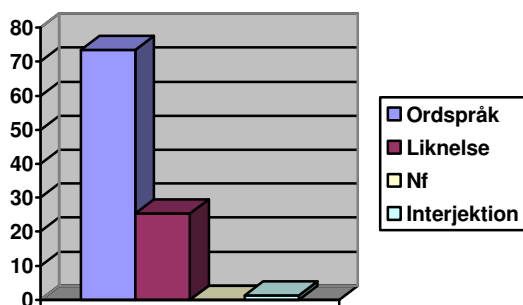
Run with the hare and hunt with the hounds

(bete sig både bra och dåligt)

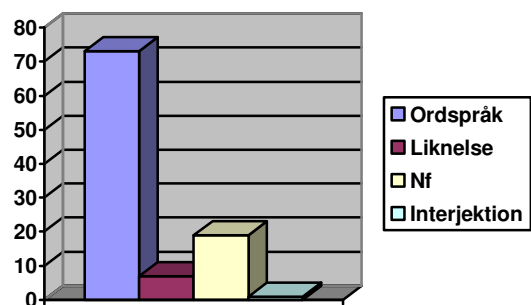
I den här gruppen kan ses kända eller lite ovanligare djurarter, men det har inte påverkat resultaten eftersom alla idiom har beräknats enligt det första förekommande djurnamnet. Vad som är märkbart är att det igen är katten som står i huvudrollen i de två svenska exemplen (som förresten är de enda i denna kategori). Också i engelskan finns det tre uttryck där katten förekommer som det första djuret (se bilaga 5). Det kan alltså konstateras att katten överlägset är det produktivaste djuret när det gäller idiom med två djur.

4.3.8 Distributionen av olika idiomtyper inom icke-korresponderande idiom

Eftersom den tredje kategorin av icke-motsvarande djuridiom innebär ett betydligt antal idiom (sammanlagt 166 idiom av det totala antalet på 279) vill jag sammanfatta kategorin med en diskussion om distributionen av olika typer av idiom, dvs. ordspråk, liknelser, nominalfraser och interjektioner. Den svenskspråkiga delen innehåller 58 ordspråk (73,4 %), 20 liknelser (25,3 %), inga nominalfraser och 1 interjektion (1,3 %), dvs. 79 idiom. Den engelska delen omfattar 63 ordspråk (73 %), 6 liknelser (7 %), 16 nominalfraser (19 %) och 1 interjektion (1 %), sammanlagt 86 engelskspråkiga idiom. Figurerna 7 och 8 illustrerar distributionen:

FIGUR 7. Distribution av olika typer i svenska icke-motsvarande idiom

FIGUR 8. Distribution av olika typer i engelska icke-motsvarande idiom.

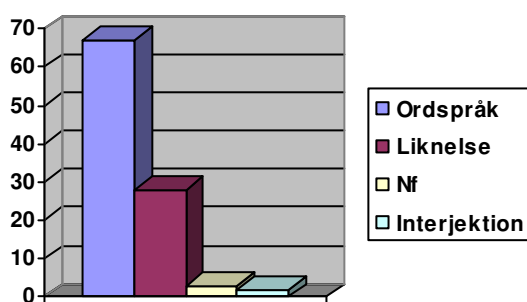
Det mest slående och märkbara i resultaten är den totala bristen på nominalfraser i svenska idiom. Om man jämför detta med de två andra kategorierna är resultatet förvånande för det finns nominalfraser i dem. Det finns inte så många av dem i andra kategorier heller, men i alla fall skulle man ha kunnat tro att det fanns åtminstone några exempel. I stället finns det

i engelskan rätt många nominalfraser. Interjektionernas andel är låg i båda språken och de kan inte anses utgöra någon viktig roll i distributionen.

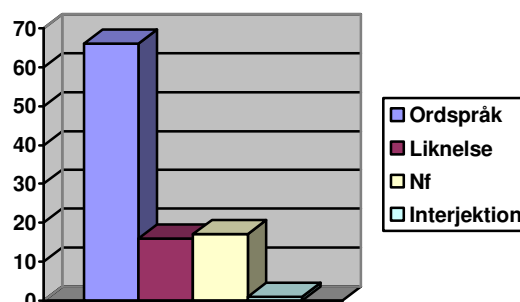
Antalet liknelser varierar mellan språken: svenskans ca 25 procent respektive engelskans 7 procent berättar om tämligen tydliga skillnader. Svenskarna tycks föredra liknelser framför nominalfraser, åtminstone när det gäller djuridiom. Ordspråk i sin tur verkar förekomma lika ofta i båda språken och de är också de allmännaste formerna på djuridiom i denna undersökning.

4.4 Distributionen av olika idiomtyper i undersökningen

Jag har också räknat ut distributionen mellan olika typer av idiom i undersökningen, med andra ord hur ordspråk, liknelser, nominalfraser och interjektioner fördelar sig i hela materialet. Jag anser detta viktigt för att kunna dra sammanfattande slutsatser om djuridiomen och för att kunna se hurdana skillnaderna är om man jämför dem med resultaten från enskilda kategorier. För repetitionens skull anger jag här de olika antalen en gång till. Det finns alltså 279 djuridiom i materialet och av dessa är 136 svenskspråkiga idiom och 143 engelskspråkiga idiom. Den svenska delen består av 91 ordspråk (67 %), 38 liknelser (28 %), 4 nominalfraser (3 %) och 2 interjektioner (ca 2 %). Den engelska delen består av 94 ordspråk (66 %), 23 liknelser (16 %), 24 nominalfraser (17 %) och 2 interjektioner (1 %). Figuren 9 och 10 illustrerar distributionen av idiomtyperna i båda språken:

FIGUR 9. Distribution av olika svenskspråkiga idiomtyper.

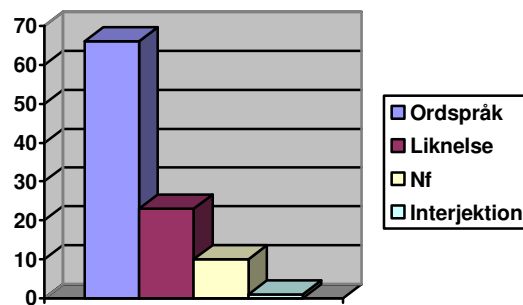

FIGUR 10. Distribution av olika engelskspråkiga idiomtyper.

De svenska djuridiomen består huvudsakligen av ordspråk och liknelser. Antalet nominalfraser och speciellt interjektioner är så få i svenskan att det kan hävdas att språket

undviker sådana lexikala strukturer när det gäller djuridiom. I stället finns det i engelskan tämligen rikligt med nominalfraser och antalet liknelser är således mindre i engelskan jämfört med svenskan.

Om jag räknar samtliga idiomtyper i både svenskan och engelskan i undersökningen så blir det allt som allt 185 ordspråk (66 %), 63 liknelser (23 %), 28 nominalfraser (10 %) och 4 interjektioner (ca 1 %). Figuren 11 illustrerar indelningen av typerna i undersökningen:

FIGUR 11. Distribution av olika idiomtyper i undersökningen.

Ordspråken utgör den största delen av idiomatiska uttryck när det gäller djuridiom i svenska och engelska. Liknelserna representerar den näst största gruppen och på den tredje platsen står nominalfraserna. Interjektionerna formar endast en minimal grupp.

5 AVSLUTNING

5.1 Sammanfattning

Djuridiomen i undersökningen fördelar sig på tre kategorier: exakt motsvarande, ungefär motsvarande och icke-motsvarande idiom. Största delen av idiomerna (ca 59 %) hör till kategorin icke-motsvarande idiom, det vill säga att korresponderande idiom inte påträffas i det andra språket. Exakt motsvarande idiom formar den näst största kategorin (ca 27 %) och ungefär motsvarande idiom den minsta kategorin (ca 14 %). På grund av detta verkar det vara så att varje kultur (eller språk) huvudsakligen har sina egna särpräglade drag i idiomatiskt språkbruk. De är förbundna till just den här kulturen och likadana drag finns inte i andra språk. Emellertid finns det också en mångfald likheter med andra språk, eftersom det förekommer en tämligen stor andel exakt korresponderande språkliga uttryck.

De ungefär korresponderande idiomerna kan inte heller undervärderas, utan de är ju också ett bevis på sambandet mellan kulturer. Varje enskild kultur har kanske bara utformat idiomatiska uttryck som bättre anpassar sig till den egna kulturen och därför har det uppstått idiom med olikartade djur.

Djuridiomen i undersökningen avslöjar några kulturella skillnader genom olikartade djur (*Sälja inte skinnet innan björnen är skjuten – Don't count your chickens before they are hatched*). Djuren i idiomerna verkar ligga nära kulturen och miljön i fråga. Svenskarna har mer skogsdjur med i idiomerna medan engelsmännen brukar använda mer sådana uttryck där det finns djur som lever på en bondgård. Faktum är att det finns mer skog i Sverige än i Storbritannien idag och på grund av detta anser jag att det också finns mer djur i Sverige.

Annars verkar det vara så att svenskarna använder mer olika djur i idiomerna än engelsmännen men det finns inte så många idiom om ett visst djur. I stället har engelsmännen mer idiomatiska uttryck per enskilt djur. Svenskarna kan således vara rätt vana vid rikare djurarter och det kan också återspeglas i språket. Man måste dock minnas att kulturerna alltid skiljer sig från varandra och att ett djur kan hamna i ett idiom slumpmässigt. Språket förändras sig också hela tiden då gamla uttryck dör och det uppstår nya.

Djuridiomen som förekommer i materialet visar sig dock mestadels bestå av fåglar och europeiska tamdjur (hundar, hästar, hästar osv.). Speciellt förvånad blev jag över fåglarnas dominans eftersom jag ur mitt finska perspektiv föreställde mig att det kunde finnas mer idiom om europeiska tam- och däggdjur, men inte om fåglar. Men jag tänkte inte på att fåglarna i sig är väldigt artrika djur vilket kan förklara att fågelidiomen är så allmänna.

Även om många andra däggdjur också togs med i undersökningen (t.ex. vargar, hermeliner) förblev deras mängd i idiomerna liten. Resultatet är eventuellt helt förståeligt eftersom många fåglar och tamdjur faktiskt är så kända och nära oss människor att de utan vidare utgör en stor del i vårt språk. På den punkten stämmer min hypotes att idiomerna i båda språken består av de mest kända och allmänna djur som också förekommer i båda länderna.

Skillnaderna i djurarter är inte de enda skillnaderna i undersökningen utan det finns också olika typer av idiom och stilmedel som avslöjar kontraster mellan språken. Båda kulturerna använder ordspråk som innehåller djuridiom ungefär likadant och tämligen mycket. Jämfört med de engelska djuridiomen är de svenska idiomerna dock oftare liknelser med en *som*-struktur (*Klok som en hund*) i detta material. Svenskarna verkar använda djur ganska mycket i liknelser och detta kan tyda på kulturella skillnader mellan länderna: djuren kanske spelar en viktigare roll i svenska språket än i engelskan. I de engelska idiomerna finns det inte så rikligt med liknelser, utan mer nominalfraser. Nominalfraserna verkar vara ganska typiskt för engelskan och det är ett produktivt sätt att skapa nya uttryck. Det finns nominalfraser i svenskan också men i mitt material utgör de endast en liten del av de svenskspråkiga djuridiomen.

Det verkar också vara så att engelskan använder mer allitteration som ett verksamt stilmedel i idiomerna. Det finns nämligen många sådana uttryck, t.ex. Kilkenny-cats, cat-king som representerar allitteration i idiomerna. Svenska idiom litar mer på varningar eller råd och de börjar ibland med ”man ska inte...”, vilket egentligen tyder på att svenskarna har behållit kanske urgamla ordspråk i språket. Det kan visa att språket inte lätt förändras eller att gamla varningar gäller även idag, även om de kanske är mer metaforiska. Eventuellt är flera av djuridiomen ren folketro eller rådgivande uttryck, vilket är typiskt för idiomatiska uttryck, och speciellt för ordspråk.

Alla djuridiom är väldigt beskrivande och kraftiga uttryck. Som jag konstaterar redan tidigare i undersökningen beskrivs djuren inte bara i sig själva utan också människobeteendet kan återspeglas i dem, vilket gör dem till ett intressant mål för undersökningen. Typiskt för djuridiomen är att samtliga idiom verkar anknyta till djurens egenartade karaktär och däri kan även föraktfulla känslor mot andra människor avslöjas. Allt beror naturligtvis på talaren som använder uttrycket och hur han eller hon säger det, men djuridiom i sig ger oss människor ett hjälpmedel att använda språket. Å ena sidan kan vi vara snällare och inte sära varandra med djuridiom. Å andra sidan kan vi visa våra tankegångar och vår fantasi med hjälp av dem.

Min andra hypotes var att idiomerna skulle innehålla attitydinriktade åsikter om djur. Det visar sig vara sant. Vi människor associerar till olika djur på olika sätt och visar således våra attityder till olika djur: några djur kan vara positiva, några negativa, några någonting

där emellan eller både och. Vår tankevärld har stor påverkan på våra attityder och det är vår kultur som utgör en stor del av tankevärlden. Vidare har varje kultur sina egna drag och de å sin sida reflekterar på varje enskilt språk. Det är en orsak till att vi alltid kan hitta skillnader mellan två eller flera språk.

5.2 Diskussion

Till slut vill jag säga att det verkligen inte är lätt att jämföra två främmande språk men fortfarande är jag intresserad av ämnet. Efter en paus på två år fortsatte jag arbetet som i sig var tämligen tungt eftersom det blev mer utläggningar. Materialet förändrade sig när det blev större på grund av fler djursorter, fåglar, fiskar samt insekter och reptiler. Ursprungligen var dessa grupper inte med, men det var ett bra beslut att ta med dem. Om man vill tala om djuridiom måste det ju finnas alla möjliga djurarter med, inte bara däggdjur. Annars borde vi tala om däggdjursidiom och det skulle låta konstigt.

Den teoretiska delen fick helt nya perspektiv och jag lärde mig mycket mera om ämnet och bådadera kulturerna. Dessutom inser jag att teorin om kulturen och speciellt om ordspråken utgjorde den viktigaste delen av teorin i denna undersökning. Det är nödvändigt att veta relativt mycket om idiomens ursprung och kulturerna bakom dem för att kunna jämföra två språk och detta gjorde ämnet för undersökningen ännu mer utmanande.

Emellertid skulle det ha varit ett bättre beslut att ta finskan i stället för engelskan som det andra språket. Finskan är ju mitt modersmål och på grund av det skulle jag ha fått ett tillförlitligare perspektiv på mina idiom. Naturligtvis skulle det ha varit också lättare för mig att arbeta med finskan. Det var väldigt svårt att jämföra speciellt engelskans idiom och jag inser att jag eventuellt (trots många års engelskstudier vid universitetet) inte känner den engelska kulturen tillräckligt bra. Man borde säkert vistas i landet ganska länge för att få erfarenhet om den verkliga språkanvändningen. På grund av denna svaghet blev resultaten kanske relativt ytliga.

Det största problemet som jag emellertid mötte under arbete var användningen av termen ”idiom”. Kanske skulle det ha varit bättre att arbeta endast med ordspråk eftersom liknelser och speciellt nominalfraser och interjektioner eventuellt inte är så idiomatiska som ordspråk. Speciellt nominalfraserna har varit svåra att behandla och samla eftersom det i

ordböckerna fanns olika slags fraser och gott om dem. Speciellt engelskan är så produktiv med varierande idiomatiska uttryck och nominalfraser att det kanske skulle ha varit bättre och lättare för mig att diskutera endast ordspråk. Dessutom var antalet interjektioner så få att de inte utgjorde någon väldigt viktig roll i undersökningen även om jag först uppfattade dem som intressanta. Däremot fick jag dock kännedom om olika slags uttryck och det var väldigt intressant att se kontraster mellan språken via alla de ovannämnda formerna, även om de ibland var problematiska.

The Idiom Connection representerade fräschare perspektiv på idiomerna, men det skulle ha varit nyttigt att ha en likadan svenskspråkig websida för att kunna jämföra materialet från den synpunkten. På nätet fanns sådana uttryck som inte alls förekom i ordböckerna (t.ex. engelska *hogidiom*). Emellertid fanns det också slanguttryck på sidorna vilket inte var någon fördel då uttrycken i ordböckerna väl oftare förekommer i talspråk eller i skrift än i slang. Detta gör att resultaten inte är så jämförbara som de kunde vara.

Jag anser att resultaten på någon nivå är tillförlitliga eftersom jag verkligen gick igenom ordböckerna enligt en viss princip (djurnamnet), och därigenom fick jag ett tämligen omfattande urval av djuridiom. Naturligtvis kan ordböckerna innehålla flera djuridiom som inte är med i denna undersökning, men i så fall skulle det ha varit en omöjlig uppgift eller åtminstone ett åratals projekt. Och som jag konstaterade redan tidigare i undersökningen kräver egentligen en sådan här undersökning ytterligare en kompetent tvåspråkig person. Aktuellt material från språkanvändningen vore också nyttigt för att de verkligt levande uttrycken kunde uppsåras. På grund av dessa fakta kan resultaten också vara missvisande. Beaktas bör att denna undersökning endast handlar om material i ordböcker och alla slutsatser baserar sig på dem.

Jag anser dock att jag borde ha samlat material endast ur en ordbok, ett svenskt-engelskt och ett engelsk-svenskt lexikon. Nu blev det kanske för många böcker som var tämligen svåra att hantera tillsammans. Jag försökte samla materialet så systematiskt som jag kunde men jag är inte nöjd med metoden. Idiomaterialet i min undersökning är väldigt omfattande men också bristfälligt för böckerna var så heterogena. Det var svårt att finna idiomatiska uttryck ur en ordbok enligt bara ett djurnamn och jag var tvungen att hela tiden tänka på vilka djur jag skulle slå upp på. Det är naturligtvis bra att ha rikligt med material

men för min undersökning skulle det ha räckt med ett mindre antal böcker med en annan systematisk insamlingsmetod.

I framtiden vore det intressant att testa endast rena ordspråk och finna vilka idiom som fortfarande är i bruk i infödda människors tal. Det skulle avslöja vilka av ordspråken man använder idag och vilka av dem som är gammaldags eller döda. Och ordspråken skulle också berätta bättre om folktron och folktraditioner. Kanske kan också den sidan av idiomerna någon dag bli granskad.

KÄLLFÖRTECKNING

Primär litteratur för svenskspråkigt idiommaterial

Målände uttryck. En liten bok med svenska idiom (1989). Utarbetad vid Språkdata Göteborgs universitet. Göteborg: Göteborgs universitet.

Pelle Holms bevingade ord. Den klassiska citatboken reviderad av Sven Ekbo (1989). Femtonde upplag. Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB.

Kari, Erkki (1993). *Svenska här och nu*. Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja. Helsinki: Otava.

Norstedts Svensk ordbok (1999). Tredje reviderade upplagan. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet.

Primär litteratur samt en Internetkälla för engelskspråkigt idiommaterial

Freeman, William (1973). *A Concise Dictionary of English Idioms*. 3rd Edition Revised and Edited by Brian Blythian. London: The English University Press Ltd.

Prismas stora engelska ordbok. Engelsk-Svensk, Svensk-Engelsk (1997). Stockholm: Bokförlaget Rabén Prisma.

Seidl, Jennifer & McMordie, W. *English Idioms and How to Use Them* (1978). Oxford: Oxford University Press.

The Idiom Connection (hämtat den 11 oktober, 2004)

<http://www.idiomconnection.com/animal.html>

Litteratur

Allwood, Jens 1983. Se Internetkällor.

Bühlig, Kristin & ten Thije, Jan (2006). *Beyond Misunderstanding*. Linguistic analyses of intercultural communication. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Bjärvall, Anders & Ullström, Staffan (1995). *Euroopan nisäkkäät*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Byrne, Garreth. "The Enduring world of proverbs". *Contemporary Review* 2005, vol 287, issue 1678, 285-291.

Chesterman, Andrew (1998). *Contrastive Functional Analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Daun, Åke. "Fredrik Ströms Svenskarna i sina idiom. En kommentar i ljuset av senare forskning om svensk mentalitet." *Rig/Förening för svensk kulturhistoria* 1992, vol 75 (2), 33-44.

Daun, Åke. (1989). *Svensk mentalitet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Eliasson, Stig (1979). *Om språkteori, kontrastiv lingvistik och svenska som främmande språk*. Department of General Linguistics. Publication 19. Umeå: University of Umeå.

Elton, Geoffrey (1992). *The English*. Oxford: Blackwell.

English Dictionary for Advanced Learners (2001). Collins Cobuild Major New Edition. Glasgow: Harper Collins Publishers.

Fisiak, Jacek. (1990). *Further Insights into Contrastive Analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Fisiak, Jacek (1980). *Theoretical Issues in Contrastive Linguistics*. Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science IV. Current issues in linguistic theory. Volume 12. Amsterdam: John Benjamins B.V.

Goodwin, Paul D. & Wenzel Joseph W. "Proverbs and Practical Reasoning: A Study in Socio-Logic". *The Quarterly Journal of Speech* 1979, vol 65, 289-302.

Hakamies, Pekka (2002). "Proverbs and Mentality". *Myth and Mentality. Studies in Folklore and Popular Thought*. Studia Fennica Folkloristica 8. Utgiven av Anna-Leena Siikala. Helsinki: Finnish Literature Society.

Holm, Pelle (1986). *Ordspråk och talesätt med förklaringsnagar av Pelle Holm*. Tredje tryckningen av 1975 års omarbetade upplaga. Stockholm: Bonnier.

Homén, Olaf (1954). *Poetik*. Genomsedd och utgiven av Erik Ekelund. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

James, Carl (1980). *Contrastive Analysis*. Applied Linguistics and Language Study. General editor C.N Candlin. Essex: Longman Group Limited.

Kari, Erkki (1993). *Naulan kantaan: nykysuomen idiomisanakirja*. Keuruu: Otava.

Krohn, Karin (1994). *Hand und Fuss. Eine Kontrastive Analyse von Phraseologismen im Deutschen und Schwedischen*. Göteborger Germanistische Forschungen. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Kuusi, Matti (1953). "Variations in the popularity of Finnish proverbs". *Mind and form in folklore*. Selected articles from 1994. Studia Fennica Folkloristica 3. Utgiven av Henni Ilomäki. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kuusi, Matti & Lauhakangas, Outi (1993). *Maailman sananlaskuviisaus*. Porvoo-Helsinki: WSOY.

- Kärnell, Karl-Åke (1962). *Strindbergs bildspråk*. En studie i prosastil. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lado, Robert (1957). *Linguistics Across Cultures*. Applied Linguistics for Language Teachers. Michigan: The University of Michigan Press.
- Leech, Geoffrey & Fallon, Roger, "Computer Corpora – What Do They Tell Us about Culture?" ICAME Journal 1992, vol. 16, s.29-50.
- Lindfors Viklund, Maja (1991). *Svenska idiom: ur ett universellt perspektiv*. Nordrapp 7. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Mäntylä, Katja (2004). *Idioms and Language Users*. The Effect of the Characteristics of Idioms on Their Recognition and Interpretation by Native and Non-Native Speakers of English. Jyväskylä Studies in Humanities 13. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Nationalencyklopedin* 1991. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd. Femte bandet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.
- Norrick, Neal R. (1985). *How Proverbs Mean? Semantic Studies in English Proverbs*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Rooth, Anna Birgitta (1968). *Ordspråk från södra Sverige*. Ordade efter åsikter, värderingar, samhällssyn. Med en inledning om etnologiska och sociala aspekter på ordspråken. Lund: Studentlitteratur.
- Sköldberg, Emma (2002). "Idiom, tvetydighet och kreativa skribenter". *Fem studier i lexikologi*. Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket. Utgivna av Sven-Göran Malmgren, Kerstin Norén och Mall Stålhammar. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Storry, Mike & Childs, Peter (2000). *British Cultural Identities*. London: Routledge.
- Ström, Fredrik (1987). *Svenska ordstäv*. Med teckningar av Mark Sylwan. Prisma: Litteraturfrämjandet.
- Svanlund, Jan (2001). *Metaforen som konvention*. Graden av bildlighet i svenskans vikt- och tyngdmetaforer. Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen. Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. Stockholm: Stockholms universitet.
- Svensén, Bo (1987). *Handbok i lexikografi*. Principer och metoder i ordboksarbetet. Stockholm: Tekniska nomenklaturcentralen.
- Svenska Bibelsällskapet. Se Internetkällor.
- Thurén, Torsten (1995). *Tanken, språket och verkligheten*. En bok om vår verklighetsbild och hur den byggs upp. Stockholm: Tiger Förlag AB.
- Virtanen, Leea & Du Bois, Thomas (2000). *Finnish Folklore*. Studia Fennica Folkloristica 9. Helsinki: Finnish Literature Society in Association with the University of Washington Press, Seattle.

Weibull, Jörgen (1993). *Sveriges historia*. Stockholm: Wiken.

Weigand Edda (1998). *Contrastive Lexical Semantics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Internetkällor

Svenska Bibelsällskapets websida (hämtat den 19 juni, 2007)
<http://www.bibeln.se/>

Allwood 1983 = En publikation från 1983 av Jens Allwood, professor för lingvistik i Göteborgs universitet (hämtat den 19 juni, 2007)
<http://www.ling.gu.se/~jens/publications/docs001-050/036.pdf>

BILAGOR

BILAGA 1.

Djurarter som förekommer i idiomerna samt frekvensen på dem.

Däggdjur	Svenska	Engelska
23	Katt	Cat
	Hund	Dog ¹
	Häst	Horse
	Svin	Pig ²
	Får	Sheep ³
	Ko ⁴	Cow
	Get	Goat
	Åsna	Donkey
	Tjur	Bull/Ox
	Varg	Wolf
	Hare	Hare
	Mus	Mouse
	Råtta	Rat
	Björn	-
	Räv	-
	Hermelin	-
	Ekorre	-
	Säl	-
	-	Bat
	-	Beaver
	-	Bunny
	Kamel	Camel
	Elefant	-
Fåglar	Svenska	Engelska
9	Tupp	Cock
	Höna	Hen
	Gås	Goose
	Svala	Swallow
	Uggla	Owl
	Sparv	-
	Trana	-
	-	Duck
	-	Canary

Insekter & reptiler	Svenska	Engelska
9	Fjäril	Butterfly
	Mygg	Gnat
	Bi	Bee
	Fluga	Fly
	Orm	Snake
	Mask	Worm
	Myra	-
	-	Snail
	-	Frog
Fiskar	Svenska	Engelska
3	Ål	Eel
	Mört	Roach
	Nors	-

¹ Observera undantagsformen *hound*

² Samt *swine* och *hog*

³ Samt *lamb*

⁴ Samt *kalv* och *calf*

BILAGA 2.

Idiom som korresponderar exakt i svenska och engelska, sammanlagt 74 idiom. Idiomtypen anges i en enskild kolumn (O=ordspråk, L=liknelse, Nf=nominalfras, I=interjektion). Inom parentes anges förkortning för ordboken där idiomet förekommer.

Förkortningar för de primära ordböckerna och Internetkällan:

MU = Målande uttryck

H = Holm

SvOB = Svensk ordbok

K = Kari

CD = Concise Dictionary

EI = English Idioms

P = Prismas engelsk-svensk ordbok

I = The Idiom Connection (websida)

SVENSKSPRÅKIGA

ENGELSKSPRÅKIGA

O	1. En <i>katt</i> har rätt att se på en kung (H)	A <i>cat</i> may look at a king (CD)	O
L	2. Gå som <i>katten</i> kring het gröt (MU)	Like a <i>cat</i> on hot bricks (CD)	O
L	3. Som <i>hund</i> och <i>katt</i> (MU)	<i>Cat-and-dog</i> life (CD)	Nf
O	4. Leva ett <i>hundliv</i> (P)	Lead a <i>dog's</i> life (EI)	O
O	5. Det är inte lätt att lära gamla <i>hundar</i> sitta (MU)	You can't teach old <i>dog</i> new tricks (P)	O
O	6. Man ska inte spänna vagnen framför <i>hästarna</i> (H)	Put the cart before the <i>horse</i> (I)	O
O	7. Sätta sig på sina höga <i>hästar</i> (MU)	On one's high <i>horses</i> (CD)	O
O	8. Man ska inte byta <i>häst</i> medan man går över floden (H)	It's not best to swap <i>horses</i> while crossing the river (P)	O
O	9. Satsa på fel <i>häst</i> (MU)	Bet/Back the wrong <i>horse</i> (P)	O
L	10. Äta som en <i>häst</i> (SvOB)	Eat like a <i>horse</i> (I)	L
O	11. Man ska inte skåda <i>given häst</i> i munnen (MU)	Look a gift- <i>horse</i> in the mouth (I)	O
O	12. Vilda <i>hästar</i> kunde inte få mig dit (P)	Wild <i>horses</i> would not drag me there (P)	O
Nf	13. Helig <i>ko</i> (MU)	Sacred <i>cow</i> (I)	Nf
O	14. Dansen kring <i>guldkalven</i> (MU)	The golden <i>calf</i> (I)	Nf
O	15. Ta <i>tjuren</i> vid hornet (MU)	Take the <i>bull</i> by the horns (EI)	O
L	16. Bära åt som ett <i>svin</i> (K)	Make a <i>pig</i> of oneself (EI)	O
O	17. Kasta pärlor för <i>svin</i> (P)	Throw pearls to the <i>swine</i> (P)	O
O	18. Man ska inte köpa <i>grisen</i> i säcken (MU)	Buy a <i>pig</i> in a poke (CD)	O
Nf	19. Familjens svarta <i>får</i> (MU)	Black <i>sheep</i> (CD)	Nf
O	20. Skilja <i>fåren</i> från <i>getterna</i> (MU)	Separate the <i>sheep</i> from the <i>goats</i> (CD)	O
L	21. Hungrig som en <i>varg</i> (K)	Have a <i>wolf</i> in one's stomach (CD)	O
O	22. Kasta till <i>vargarna</i> (K)	Throw to the <i>wolves</i> (P)	O
O	23. En <i>ulv</i> i fårakläder (MU)	A <i>wolf</i> in <i>sheep's</i> clothing (EI)	O
L	24. Stolt som en <i>tupp</i> (MU)	<i>Cock-a-hoop</i> (CD)	Nf
L	25. Springa omkring som yra <i>höns</i> (P)	Rush around like a <i>hen</i> on a hot griddle (P)	L
Nf	26. Få <i>gåshud</i> (MU)	<i>Goose</i> flesh (CD)	Nf
O	27. En <i>fågel</i> har kvittrat i mitt öra (MU)	A little <i>bird</i> told me (CD)	O
O	28. En <i>fågel</i> i handen är bättre än tio i skogen (MU)	A <i>bird</i> in the hand is worth two in the bush (P)	O
O	29. En <i>svala</i> gör ingen sommar (P)	One <i>swallow</i> does not make a summer (P)	O
L	30. Vara som <i>fisken</i> i vattnet (P)	Take like a <i>fish</i> to water (P)	L
O	31. <i>Fisk</i> i grumligt vatten (P)	<i>Fish</i> in troubled waters (P)	O
L	32. Hal som en <i>ål</i> (MU)	As slippery as an <i>eel</i> (P)	L
L	33. Pigg som en <i>mört</i> (K)	As sound as a <i>roach</i> (P)	L
O	34. Ha <i>fjärilar</i> i magen (MU)	Have <i>butterflies</i> in one's stomach (EI)	O
O	35. Sila <i>mygg</i> och svälja <i>kameler</i> (MU)	Strain a <i>gnat</i> and swallow a <i>camel</i> (EI)	O
L	36. Flitig som ett <i>bi</i> (K)	As busy as a <i>bee</i> (P)	L
L	37. Vrida sig som en <i>mask</i> (P)	Wriggle like a <i>worm</i> (P)	L
Totalt			Totalt
22 O			23 O
12 L			8 L
3 Nf			6 Nf
- I			- I

BILAGA 3.

Idiom som korresponderar men där det finns ett annat djur, sammanlagt 40 idiom. Idiomtypen anges i en enskild kolumn (O=ordspråk, L=liknelse, Nf=nominalfras, I=interjektion). Inom parentes anges förkortning för ordboken där idiomet förekommer.

SVENSKSPRÅKIGA

ENGELSKSPRÅKIGA

O	1. När <i>katten</i> är borta dansar <i>råttorna</i> på bordet (H)	When the <i>cat's</i> away the <i>mice</i> will play (I)	O
O	2. <i>Kattens</i> lek med <i>råttan</i> (MU)	<i>Cat-and-mouse</i> game (CD)	Nf
O	3. Osa <i>katt</i> (MU)	Smell a <i>rat</i> (EI)	O
L	4. Våt som en dränkt <i>katt</i> (K)	Like a drowned <i>rat</i> (P)	L
I	5. <i>Katten</i> också! (MU)	Oh, <i>rats!</i> (P)	I
L	6. Fattig som en kyrkråtta (MU)	As poor as a church <i>mouse</i> (I)	L
L	7. Som en förgiftad <i>råtta</i> (K)	Mad as a March <i>hare</i> (CD)	L
O	8. Få en <i>tupp</i> i halsen (MU)	Have a <i>frog</i> in one's throat (I)	O
O	9. Den <i>hönan</i> som sitter närmast <i>tuppen</i> är alltid fetast (H)	Live like fighting <i>cocks</i> (CD)	L
O	10. Vara högsta <i>hönset</i> (P)/ <i>Tuppen</i> är herre på sin <i>sophög</i> (H)	Be <i>cock</i> of the roost/walk (P)	O
L	11. Det är som att hälla vatten på en <i>gås</i> (MU)	It's like pouring water on a <i>duck's</i> back (P)	L
O	12. Man ska inte väcka den <i>björn</i> som sover (MU)	Let sleeping <i>dogs</i> lie (EI)	O
O	13. Sälja skinnet innan <i>björnen</i> är skjuten (MU)	Don't count your <i>chickens</i> before they are hatched (EI)	O
Nf	14. <i>Fågelvägen</i> (P)	As the <i>crow</i> flies (P)	L
O	15. Varken <i>fågel</i> eller <i>fisk</i> (P)	Neither <i>fish</i> nor flesh (P)	O
O	16. Slita <i>hund</i> (MU)	Work like a <i>horse</i> (P)	L
L	17. Stark som en <i>häst</i> (MU)	Strong as an <i>ox</i> (I)	L
L	18. Dum som en <i>ko</i> (MU)	Dumb <i>bunny</i> (I)	Nf
L	19. Som en <i>elefant</i> i en porslinaffär (P)	Like a <i>bull</i> in a china shop (P)	L
O	20. Slå två <i>flugor</i> i en smäll (MU)	Kill two <i>birds</i> with one stone (P)	O
Totalt			Totalt
11 O			8 O
7 L			9 L
1 Nf			2 Nf
1 I			1 I

BILAGA 4.

Idiom på svenska som inte har en motsvarighet i engelska. Sammanlagt 79 idiom. Idiomtypen anges i den enskilda kolumnen (O=ordspråk, L=liknelse, Nf=nominalfras, I=interjektion).

Hund	Den som drar <i>hunden</i> ur brunnen får märke av hans tänder (H)	O
11	Man ska inte döma <i>hunden</i> efter håren (K)	O
	Släpp inte <i>hunden</i> i smörträget (H)	O
	<i>Hunden</i> återvänder till sin spya (H)	O
	Här ligger en <i>hund</i> begravnen (K)	O
	Frysa som en <i>hund</i> (MU)	L
	Klok som en <i>hund</i> (MU)	L
	Skällande <i>hund</i> bits inte (MU)	O
	Gamla <i>hundar</i> jagar bäst (H)	O
	Skälla som en <i>bandhund</i> (MU)	L
	Få/Bära <i>hundhuvud</i> (MU)	O
Katt	Ge <i>katten</i> i ngt (MU)	O
9	Inte en <i>katt</i> (K)	O
	Full som en <i>katt</i> (K)	L
	Det var <i>katten</i> (K)	O
	Det vete <i>katten</i> (K)	O
	En <i>katt</i> bland <i>hermelinerna</i> (MU)	O
	Hade <i>katten</i> vingar så tog han alla <i>sparvar</i> (H)	O
	När man binder <i>katten</i> vid osten äter han den inte (H)	O
	Spinna som en <i>katt</i> (K)	L
Fågel	Det smakar <i>fågel</i> (MU)	O
6	Det smakar ändå <i>fågel</i> (MU)	O
	Det vete <i>fåglarna</i> (MU)	O
	Äta som en <i>fågel</i> (K)	L
	Fri som <i>fågeln</i> (K)	L
	<i>Fågeln</i> är utflugnen (K)	O
Varg	Tjuta med <i>vargarna</i> (MU)	O
4	<i>Varg</i> i veum (MU)	O
	Det är <i>varg</i> i bilen (K)	O
	Jag håller en <i>varg</i> i öronen (H)	O
Fluga	Dö som <i>flugor</i> (MU)	L
4	Göra en <i>fluga</i> förnär (MU)	O
	Det är rena <i>flugan</i> (K)	O
	När <i>flugorna</i> sticker vasst blir det regn (H)	O
Höna	En blind <i>höna</i> hittar också ett korn (MU)	O
3	Gå omkring som en äggsjuk <i>höna</i> (MU)	L
	Svarta <i>hönor</i> värper också vita ägg (H)	O
Tupp	Inte två <i>tuppar</i> på en sophög (H)	O
2	<i>Tuppkammen</i> växer/sväller (MU)	O
Uggl	Ana <i>ugglor</i> i mossen (MU)	O
3	Bära <i>ugglor</i> till Aten (K)	O
	Vis som en <i>uggla</i> (K)	L

Åsna	Som en <i>åsna</i> mellan två hötoppar (MU)	L
3	Din <i>åsna!</i> (SvOB)	I
	Som <i>åsnan</i> vid lyran (H)	L
Fisk	I de lugnaste vattnen går de största <i>fiskarna</i> (P)	O
5	Få sina <i>fiskar</i> varma (MU)	O
	Stum som en <i>fisk</i> (K)	L
	Skapt som en <i>nors</i> (MU)	L
	Slingra som en <i>ål</i> (K)	L
Gås	Ha en <i>gås</i> oplockad (MU)	O
2	Gå i <i>gåsmarch</i> (MU)	O
Kråka	Elda för <i>kråkorna</i> (MU)	O
2	Hoppa <i>kråka</i> (MU)	O
Sparv	En <i>sparv</i> i <i>trandans</i> (MU)	O
2	Stekta <i>sparvar</i> flyger i munnen på en (K)	O
Hare	Vettskrämd som en <i>hare</i> (K)	L
2	Nära skjuter ingen <i>hare</i> (MU)	O
Häst	Ljuga/Tala som en <i>häst</i> (MU)	L
2	Den som ger <i>hästen</i> lösa tyglar blir kastad ur sadeln (H)	O
Kalv	Plöja med en annans <i>kalv</i> (K)	O
2	Slakta den gödda <i>kalven</i> (MU)	O
Räv	Ha en <i>räv</i> bakom örat (MU)	O
2	Surt, sa <i>räven</i> om rönnbär (H)	O
Råtta	<i>Råttorna</i> lämnar det sjunkande skeppet (MU)	O
2	Berget födde en <i>råtta</i> (MU)	O
Orm	Listig som en <i>orm</i> (SvOB)	L
2	Nära <i>orm</i> vid sin barm (MU)	O
Bi	Arg som ett <i>bi</i> (P)	L
Björn	Göra ngn en <i>björntjänst</i> (MU)	O
Ekorre	Vig som en <i>ekorre</i> (SvOB)	L
Får	Räkna <i>får</i> (MU)	O
Get	Kasta ett <i>getöga</i> (MU)	O
Ko	Det är ingen <i>ko</i> på isen (MU)	O
Mus	Tyst som en <i>mus</i> (MU)	L
Mygg	Skjuta <i>mygg</i> med kanon (MU)	O
Myra	Sätta <i>myror</i> i huvudet (MU)	O
Svin	<i>Svinhugg</i> går igen (MU)	O
Säl	Simma som en <i>säl</i> (SvOB)	L
Totalt		Totalt
79		56 O
		22 L
		- Nf
		1 I

BILAGA 5.

Idiom på engelska som inte har en motsvarighet i svenska. Sammanlagt 86 idiom. Den svenska betydelsen och idiomtypen anges i de enskilda kolumnerna (O=ordspråk, L=liknelse, Nf=nominalfras, I=interjektion)

Katt 15	<i>Cat gets one's tongue</i> (I)	Man är så blyg att man inte kan tala	O
	<i>Curiosity killed the cat</i> (I)	Det lönar sig inte vara för nyfiken	O
	<i>Fight like Kilkenny cats</i> (CD)	Slåss hårt	L
	<i>Have not a cat in hell's chance</i> (CD)	Ha ingen chans	O
	<i>Let the cat out of the bag</i> (CD)	Berätta ngt som borde hållas I hemlighet	O
	<i>Put the cat among the canaries</i> (EI)/ <i>pigeons</i> (CD)	Utgöra ett vimmel med ngt	O
	<i>Rain cats and dogs</i> (CD)	Spöregna	O
	<i>Which way the cat jumps</i> (CD)	Vänta och se vart vinden blåser	O
	<i>Be enough room to swing a cat round</i> (EI)	Ha lite rum	O
	<i>Look like a cat that swallowed the canary</i> (I)	Se mycket nöjd ut, som om man haft fantastisk framgång	L
	<i>Cat nap</i> (CD)	En kort tupplur under dagen	Nf
	<i>Copy cat</i> (I)	Ngn som kopierar andra människor ell. deras arbete	Nf
	<i>Fraidy-cat</i> (I)	Ngn som är lätt skrämmd; barnspråk	Nf
	<i>Alley cat</i> (I)	En katt från gränden	Nf
	<i>Wildcat strikes</i> (I)	En spontan strejk	O
Häst 10	<i>Lock the barn door after the horse is gone</i> (I)	Akta sig innan det är för sent	O
	<i>Change horses in midstream</i> (I)	Göra nya planer i mitten av ngt viktigt	O
	<i>Horse sense</i> (I)	Man har visdom att fatta beslut	Nf
	<i>Straight from the horse's mouth</i> (EI)	Direkt ur den person ell. plats där ngt började	O
	<i>Hold one's horses</i> (EI)	Att vänta, ha tålamod	O
	<i>Flog a dead horse</i> (EI)	Tappa tid för ngt som inte är nyttigt	O
	<i>A dark horse</i> (CD)	En okänd kandidat för allmänheten	Nf
	<i>Hobby-horse</i> (CD)	En privat sak som konstant refereras av talaren	Nf
	<i>Take a horse to the water</i> (CD)	Bara gå så länge	O
	<i>A horse of another colour</i> (P)	Ngt totalt olikt	O
Hund 10	<i>In the doghouse</i> (I)	Vara opopulär	O
	<i>A dog in the manger</i> (EI)	En självkär person som inte låter andra människor njuta av ngt som han inte själv kan	O
	<i>A dog's chance</i> (CD)	Ha otur	Nf
	<i>Dog eat dog</i> (CD)	Ingen nåd	O
	<i>Every dog has his day</i> (CD)	Varje människa kommer att ha sin chans	O
	<i>Hair of the dog that bit you</i> (CD)	En öl som njuts för dagenefter	O
	<i>Help a lame dog over a stile</i> (CD)	Hjälpa ngn som behöver det, oftast finansiellt	O
	<i>Done up like dog's dinner</i> (P)	Snygg, om ngn som klätt sig på ett fint sätt	L
	<i>Throw to the dogs</i> (CD)	Kasta bort	O
	<i>Give a dog a bad name and hang him</i> (P)	Det är svårt att rena sitt rykte om det en gång har blivit förstört	O

Svin	<i>Pigs might fly</i> (CD)	Ironisk; miraklen kan hända	O
7	Make a <i>pig's ear</i> of st. (P)	Förstöra ngt	O
	<i>Piggypack</i> (I)	Bära ngn på rygg ell. på skuldrorna	Nf
	<i>Piggy bank</i> (I)	En liten bank för att spara pengar	Nf
	In a <i>pig's eye</i> (I)	Knappt, osannolikt	O
	Go whole <i>hog</i> (CD)	Göra ngt grundligt	O
	Live high on the <i>hog</i> (I)	Ha det bästa av allt	O
Fågel	<i>Birds of a feather flock together</i> (P)	Lika barn leker bäst	O
4	The early <i>bird</i> catches the worm (P)	Morgonstund har guld i mun	O
	<i>Bird of ill omen</i> (CD)	En person som sommar alltid har otur	O
	Get the <i>bird</i> (CD)	Få dålig feedback, vanligen t.ex. från publiken i teatern	O
Fisk	A <i>fish</i> out of water (CD)	Ngt ur sitt naturliga	O
4	Other <i>fish</i> to fry (CD)	Ha annat att göra	O
	Pretty kettle of <i>fish</i> (CD)	Totalt missnöjd med situationen	O
	All is <i>fish</i> that come to his net (P)	Ha användning för allt	O
Tupp	A <i>cock-and-bull</i> story (CD)	En otrolig historia	Nf
4	<i>Cock sure</i> (CD)	Agressivt säker på ngt	Nf
	Go off at half <i>cock</i> (CD)	Ngn lyckas inte få framgång som önskades, besviken	O
	That <i>cock</i> won't fight (P)	Ngt kommer inte att fungera	O
Orm	A <i>snake</i> in the grass (CD)	Oanad fara	O
4	See <i>snakes</i> (P)	Vara högggradigt berusad	O
	Raise <i>snakes</i> (P)	Ställa till bråk	O
	<i>Snake</i> in one's bosom (CD)	En otacksam person	O
Ko	Wait till the <i>cows</i> come home (CD)	Vänta mycket länge	O
3	Cash <i>cow</i> (I)	Ett bra sätt att tjäna pengar	Nf
	Holy <i>cow!</i> (I)	Interjektion; uttrycker starka känslor	I
Varg	Keep the <i>wolf</i> from the door (EI)	Man kan sörja sin familj i svåra tider	O
3	Cry <i>wolf</i> (CD)	Ge en falsk alarm	O
	A lone <i>wolf</i> (CD)	Leva ensam	Nf
Bi	Have a <i>bee</i> in one's bonnet (P)	Ha en fix idé	O
2	Make a <i>bee-line</i> (EI)	Ta den snabbaste vägen	O
Fladdermus	As blind as a <i>bat</i> (P)	Av en blind person	L
2	Have <i>bats</i> in the belfry (P)	Vara galen	O
Fluga	A <i>fly</i> in the ointment (EI)	Ngt som orsakar små problem	O
2	There are no <i>flies</i> on him (EI)	Han är på sin vakt	O
Får	As well be hanged for a <i>sheep</i> as a <i>lamb</i> (CD)	Om man har små problem kan man samtidigt ta allt och få större problem	L
2	Cast <i>sheep eyes</i> (CD)	När man är förälskad så kastar man dumma blickar åt mottagaren	O
Get	Act the <i>giddy goat</i> (P)	Var dum	O
2	Get one's <i>goat</i> (P)	Irritera ngn	O

Gås	Say "boo" to a <i>goose</i> (CD)	Man vågar knappast öppna munnen	O
2	Cook someone's <i>goose</i> (P)	Förstöra ngn's chanser till framgång	O
Hare	Run with the <i>hare</i> and hunt with the <i>hounds</i> (P)	Bete sig bra med båda delar	O
2	Start a <i>hare</i> (P)	Börja en diskussion	O
Åsna	Do the <i>donkey's</i> work (EI)	Göra det hårdaste och smutsigaste arbetet	O
2	For <i>donkey's</i> years (P)	För evighet	O
Bäver	Eager <i>beaver</i> (I)	En person alltid redo att arbeta	Nf
Mask	Even a <i>worm</i> will turn (CD)	Ingen kan tåla vad som helst	O
Oxe	Hit the <i>bull's</i> eye (I)	Nå den centrala punkten	O
Råtta	<i>Rat</i> race (I)	Rusa omkring, leva förvirrad utan mening	Nf
Snigel	At a <i>snail's</i> pace (EI)	Jobba, resa, gå osv. mycket långsamt	O
Uggla	As drunk as an <i>owl</i> (P)	Vara mycket berusad	L
Totalt			Totalt
86			63 O
			6 L
			16 Nf
			1 I